

PAUL PETRESCU, ELENA SECOȘAN,
GEORGETA STOICA, PAVEL CIOBANU

ARTA POPULARĂ DIN MEHEDINȚI

COMITETUL DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ
CENTRUL DE INDRUMARE A CREAȚIEI POPULARE
ȘI A MIȘCĂRII ARTISTICE DE MASĂ
MEHEDINȚI

Drobeta-Turnu Severin, 1983

PORTUL POPULAR

Elena SECOȘAN

Costumul popular aparține unui domeniu de mare complexitate al artei populare românești. Prin rolul ce-l deține îmbrăcămintea în existența omului, costumul popular reprezintă un document de viață; descifrarea și analiza elementelor din care se compune, fiind în măsură să elucideze importante probleme de etnogeneză.

Despre portul popular românesc din trecut avem puține documente istorice, iar din materialul real, care ne-ar putea ajuta în munca de urmărire a etapelor de dezvoltare, prin care a trecut costumul țărănesc, nu s-au păstrat decît puțin din secolul al XVIII-lea și ceva mai mult din secolul al XIX-lea. Astfel ne lipsește veriga de legătură între multe secole din trecut, ceea ce face mai anevoios studiul portului popular sub aspect istoric.

Totuși, ne sînt de mare folos unele vestigii arheologice scoase la lumină pe teritoriul țării noastre, cum sînt unele reprezentări figurative (figurinele din epoca bronzului descoperite la Cîrna — Oltenia) monumente funerare etc. Cele mai prețioase documente însă pentru portul popular românesc sînt monumentele romane: „Trophaeum Traiani“ de la Adamclisi, din Dobrogea și „Columna lui Traian“ din Roma. Imaginile, care reprezintă poporul dac, de pe aceste monumente, ne arată îmbrăcămintea femeilor și a bărbaților în care descoperim elemente identice, păstrate pînă astăzi în costumul popular românesc.

Cercetările arheologice îndreptate înspre cultura epocii feudale au scos la iveală cîteva fragmente de țesături, dintre care broderiile din secolele al XV-lea și al XVI-lea găsite la Suceava, ne arată modul de ornamentare a cămășii, cu puncte de cusătură și motive identice cu cele găsite și astăzi în ornamentica textilelor populare românești.

Valoroase documente pentru studiul costumului sînt și picturile murale ale ctitorilor din bisericile Olteniei și Munteniei, unde numeroase chipuri de țărani apar îmbrăcați în haine similare cu cele purtate astăzi.

Urmează scrierile cronicarilor cu prezentări ale ocupațiilor și obiceiurilor, legate de îmbrăcămintea, diverse documente care ne semnalează date asupra unor sisteme tehnice sau materiale (ca pivele de dimie, torcătoriile, importurile de fire de cusut etc.), tranzacții comerciale, foi de zestre, care toate ne oferă informații asupra istoricului portului popular.

Prețioase documente constituie și notele de drum ale călătorilor străini, care prin descrieri de detalii și mai ales prin ilustrații, ne ajută la identificarea, pe linie istorică, a unor piese de port.

După cum am arătat aceste dovezi înșirate peste veacuri și milenii — deși cu mari goluri între ele — ne înlesnesc totuși cunoașterea elementelor de bază ale portului popular și înțelegerea evoluției morfologice care a dat costumului forma sa de astăzi.

Dar cea mai valoroasă sursă de informare o constituie materialul etnografic real păstrat în muzee și, mai ales, pe care-l găsim în cercetările pe teren. Prin analizarea formelor de port, ce apar într-o anumită zonă, prin analogiile cu variantele acestora din alte zone, raportate la formele tradiționale, vom reuși să stabilim caracterul specific al costumului țărănesc, locul deținut de acesta în viața poporului și rolul pe care îl are în edificarea culturii și artei noi.

Costumul popular s-a dezvoltat odată cu istoria poporului român, fiind expresia tradițiilor formate de-a lungul veacurilor. Legătura strânsă între îmbrăcăminte și condițiile de viață ale omului constituie una dintre caracteristicile fundamentale ale portului popular.

Deși portul românesc are o structură de bază unitară el a primit pe parcursul istoriei aspecte diverse de la o regiune la alta.

În epoca fărâmițării feudale, pe teritoriul României s-au desprins unități teritoriale, provincii istorice, cu viața lor economică și politică distinctă și cu arta lor proprie. Astfel s-au creat particularitățile regionale, condiționate de un complex de împrejurări care au determinat și stilul portului popular, legat de fiecare provincie în parte.

Variatatea costumului popular din aceste zone distincte se înscrie însă în cadrul unei puternice unități de fond, care este menținută de structura unitară a costumului românesc, și este prezentă în toate aspectele sale esențiale și anume:

1. Întrebuințarea țesăturilor albe de cînepă, in, bumbac, lînă, borangic, produse în gospodăria proprie, coloritul alb fiind specific costumului popular românesc.

2. Unitatea de croială, care are ca lege de bază tăietura în foi drepte (fără răscoituri). Respectîndu-se economia de material, printr-o perfectă raționalizare se folosesc toate bucățile rezultate din tăierea unei foi de țesătură.

3. Aceeași unitate se vedește și prin aspectul esențial al costumului popular: decorul. Ornamentica vestmintelor se caracterizează printr-o deosebită măsură și pondere în compoziția ornamentală, în dispoziția motivelor decorative pe suprafața ornamentată, creatorul popular avînd o excepțională precizie în stabilirea unui perfect echilibru de valori.

În ornamentica costumului popular, decorul este plasat pe porțiunile vizibile și nesupuse uzurii. Dispoziția ornamentului urmează linia dreaptă; motivele ornamentale se înșiră într-o succesiune ritmică, în rînduri, care străbat — fie de la o margine la alta, fie pe suprafețe delimitate — țesătura pieselor de port.

În unele cazuri și la unele tipuri de costum, aceste rînduri de motive se unesc, formînd un ornament compact, denumit „tablă” sau „blană”, cum avem numeroase exemple la costumul de Mehedinți.

În arta populară, ornamentul este legat organic de forma și volumul obiectului, determinat fiind și de materia primă și tehnica de executare a acestuia.

4. Al patrulea element care determină unitatea costumului popular este coloritul, care se caracterizează prin prospețime și armonie. Alături de culoarea de bază albă specifică portului popular românesc, coloritul de fond al unor piese de port, ca și ornamentația sînt redată în culori primare: roșu, negru, galben, albastru sau verde, armonizate fiind numai prin tonuri majore.

5. Componenta costumului prezintă de asemenea un element de unitate a portului popular, care apare în structura unitară, atât la costumul femeiesc, cît și la cel bărbătesc. Costumul femeiesc se caracterizează printr-o componentă similară; aceeași cămașă îmbrăcată direct pe corp, care este legată la mijloc cu brîul lat, piese croite deopotrivă în formă dreptunghiulară îmbracă corpul de la talie în jos. Capul se poartă descoperit la fete și acoperit

la neveste, iar sumanele și cojoacele păstrează aceleași forme. La costumul bărbătesc, uniformitatea este atât de mare, încît numai unele detalii de croială și particularități de ornamentică constituie o diferențiere de la o zonă etnografică la alta.

Totuși varietatea portului popular românesc — menținută în cadrul unei evidente unități de stil — este remarcabilă. Datorită condițiilor de viață diferite, fiecare din ținuturile țării noastre și-a impus o notă dominantă în caracterul local al costumului popular, iar în limitele acestor ținuturi, variantele tipului principal de costum prezintă, la rîndul lor, diferențieri de detaliu, care duc la o mare variație și bogăție de forme.

Înainte însă de a trece la analiza costumului de Mehedinți se cere a stabili care este etapa în dezvoltarea portului popular, ce prezintă forma valabilă de costum, pentru a fi studiată și valorificată de noi astăzi?

Ca toate fenomenele de cultură materială, costumul popular este supus unei continue evoluții. Legătura sa strînsă cu viața socială îl face să apară ca un fenomen în continuă transformare, adaptîndu-se condițiilor mereu schimbate de viață. În general costumul, pornit inițial de la cele mai simple forme, s-a perfecționat și complicat însușindu-și, pe lîngă funcțiunea sa de ordin practic și atribute estetice.

Factorii care au contribuit la evoluția costumului popular atotot, pînă la forma complexă, pe care o cunoaștem astăzi, sînt nenumărați și aparțin unor domenii diferite.

Vom încerca, prin selecționarea formelor valabile care păstrează și valorifică cele mai intacte elemente tradiționale pozitive — reprezentînd valoare de document — să urmărim etapa culminantă în evoluția portului popular, care îmbogățit pe parcursul istoriei cu elemente noi, pătrunse și stratificate pe fondul străvechi, s-au cristalizat într-un ansamblu armonios de îmbrăcăminte, ce îmbină utilul cu frumosul și servește în mod firesc cerințelor de viață.

Ocupîndu-ne de costumul acestei etape de evoluție, vom încerca, ca deodată cu selecționarea și valorificarea formelor tradiționale, să eliminăm ori ce element hibrid — de natură artificială — care contravine legilor de creație și nu se poate integra organic în componența și armonia costumului autentic.

Costumul femeiesc, în raport cu cel bărbătesc prezintă o tipologie mai variată și o mai mare bogăție a decorului, de aceea, ne va fi justificată preocuparea noastră susținută în descrierea costumului femeiesc.

În clasificarea generală a portului popular femeiesc deosebim trei tipuri principale de costum. Tipizarea costumului este determinată de forma și funcțiunea pieselor de port, care îmbracă corpul de la talie în jos și care se încadrează în trei mari categorii și anume: 1) „fota” aparținînd costumului de Moldova și parțial de Muntenia; 2) „vîlnicul” aparținînd costumului de Oltenia și 3) „catrința” aparținînd costumului de Transilvania, dar purtată deopotrivă, atât în Oltenia, cît și în Muntenia.

*
* *
*

Costumul femeiesc de Mehedinți se încadrează, prin structura sa, atât în tipologia costumului cu vîlnic, cît și a costumului cu catrințe.

Costumul cu vîlnic reprezintă costumul ținutei de sărbătoare, dar servește în mod practic și ca îmbrăcăminte de iarnă, pe cînd costumul cu catrințe este purtat mai mult în ținuta de muncă și reprezintă totodată costumul de vară.

În ambele formule, costumul femeiesc se compune din : îmbrăcămintea capului, cămașa (pusă direct pe corp), briul și betele încinse la mijloc, iar de la talie în jos, prinse de mijloc, fie vilnicul, fie catrințele (una în față și alta în spate). În picioare încălțăminte. În anotimpurile răcoroase cojocul și haina.

Pentru o mai bună cunoaștere a pieselor ce compun îmbrăcămintea și o mai bună înțelegere a rolului acestora în structura costumului, vom încerca să prezentăm fiecare piesă în parte, ca la urmă să arătăm costumul în componența sa, conturînd și tipurile zonale, ce se desprind din tipologia generală a portului popular mehedințean.

Ca un proces firesc, determinat de condițiile locale de viață și de interpenetrările rezultate din contactul cu zonele etnografice vecine, constatăm și în județul Mehedinți desprinderea și conturarea anumitor zone mai restrînse, în care costumul popular păstrează particularități strict locale.

Din cele două mari enclave etnografice opuse, zona de nord începînd cu colinele Poroinei și a Livezilor, pînă la Obîrșia de munte, și zona de sud care cuprinde Cîmpia Dunării, tipologia portului popular se mai desprinde încă în alte două zone, mai restrînse: zona centrală (Ilovăț, Șișești, Malovăț, Prunișor), care reprezintă prin elementele sale esențiale cel mai valabil tip de costum mehedințean și zona din colțul de est al județului (Breznița — Motru, Stîngăceaua, Grozești, Butoești) al cărei costum cu „zăvelca cu beteală” prezintă o formă unică în tipologia costumului oltenesc cu vilnic.

A. COSTUMUL FEMEIESC

1. ÎMBRĂCĂMINTEA CAPULUI

Îmbrăcămintea capului în portul popular femeiesc constituie unul dintre elementele importante privind studiul costumului. Legată de străvechi cutume care au impus o anumită ținută femeii căsătorite, învelirea capului nu are la bază intenția de înfrumusețare — fiind greșit numită „găteala capului” — ea semnalează trecerea femeii de la o stare civilă la alta și sub acest aspect are un rol de simbol social.

Femeia supunîndu-se acestei străvechi legi nescrise, care nu-i îngăduie să-și mai dezvăluie podoaba capului, părul, după ce s-a căsătorit, și-a acoperit capul, folosind o țesătură, care a luat de-a lungul timpului diverse forme.

Învelitul capului miresei în ziua nunții este subiectul unui ceremonial, păstrat în unele regiuni pînă astăzi cu un convins respect față de această tradiție.

Formele de îmbrobodire a capului în portul popular femeiesc la români sînt diferite, apare însă aceeași piesă de bază, *ștergarul*, care stă la originea tuturor sistemelor folosite în învelitul capului la femei de pe întreaga suprafață a țării noastre.

În practica de învelire a capului surprindem trei elemente principale : 1) pieptănatul și strînsul părului ; 2) cuprinsul acestuia cu ajutorul unei piese auxiliare (conci, legătoare etc.) care-l ține adunat și 3) îmbrobodirea capului cu ștergarul.

În Mehedinți unde se mai păstrează portul ștergarului de cap, sub forma nealterată, diferențierile ce apar între cele două zone distincte — zona de nord și cîmpia dunăreană —

aparțin mai mult sistemului de fixare a părului. Felul de imbrobodire cu ștergarul (numit aici „cîrpă”, „proboadă”, „peșchir” sau „cîrpă de borangic”), condiționat și de anotimp, vîrstă și ocazie, are multe similitudini în cele două zone, totuși surprindem și unele note locale.

Fetele poartă capul descoperit, cu părul împletit în 2 coade din dosul urechilor, care atîrnă pe spate, legate fiind la capete cu „fonte”. Iarna poartă basmale.

În zona de nord, mireasa se cunună cu „sovon” sau „cușmă”, o glugă făcută din „cîrpă” (ștergarul) de cînepă sau in, care este cusută pe lungimea unei margini în formă de glugă. Sovonul se așeza pe capul miresii, tras adînc pe ochi; în vîrf se prîndea o crenguță de busuioc.

Îmbroboditul tinerei neveste se începea prin adunarea părului, strîns împletit în două cozi, „cornițe”, începînd de la cărarea din mijloc și duse spre spate, sub creștet („mai sus decît vîrfurile urechilor”) unde se adunau în „ciuciului”¹ (un coc legat cu ața coadelor) sau în două „mocioace”², (două cocuri alăturate). În unele zone ale Mehedințului, femeile își îngroașă coadele cu „pleteri”, trei vițe de păr false (din lînă sau păr căzut) pentru a-și mări dimensiunea cocului.

Peste părul adunat în modul amintit, se așeza „conciul”, care cuprindea strîns cocul. Conciul reprezintă un tub, sau o formă tronconică, confecționat din coajă de tei, frasin sau din corn de vită (în dimensiuni cca 8 cm diametru și 7 cm lungime) avînd la bază 2 găuri, prin care se înfigea un „bruconi”³ sau un „piroi”⁴ (ace lungi cu gămălia răsucită) pentru a fixa conciul de coc. Conciul (care mai recent se confecționa și din tablă) era învelit în pînză albă pentru a se putea prinde de el ștergarul, pus deasupra.

În Mehedinți, ștergarul poartă denumirea generală de „cîrpă”, primind în zonele de nord (limitrofe cu Transilvania) și numele de „proboană” sau „proboadă de conci”, iar în zonele din vest și sud de „peșchir”, care reprezintă un ștergar de cap mai puțin prețuit, purtat de bătrîne și în ținuta de muncă a femeii (dar totodată și ștergarul de perete pentru împodobirea interiorului).

Țesută inițial din cînepă, apoi din in, cîrpa (sau proboana) are dimensiunile mai mari (cca 3 m lungime și 0,60 m lățime) față de peșchirul mai neînsemnat (cca 2,50 m lungime și 0,45 m lățime). Ornamentația liniară a cîrpei realizată inițial din fire de cînepă și in, colorate casnic în cafeniu, s-a dezvoltat în „vărgături” din grupe de fire, albe de bumbac, care se aglomerează la capetele cîrpei în sens orizontal. Cu pătrunderea bumbacului în industria casnică din mediul rural, cîrpa s-a confecționat din această fibră, folosindu-se diverse calități: „bumbăcel”, „ață”, „săcîz”, „inișor”, „coton” etc., ceea ce a determinat și evoluția decorului în motive ornamentale mai complicate, depășind decorul simplu de vărgi orizontale.

Dar cîrpa de cap își atinge apogeul cu pătrunderea borangicului, încă din secolul trecut, în mediul rural. Creșterea viermilor de mătase, ca și industria casnică a borangicului — mai ales în zonele de sud ale Mehedințului — a dus la o pronunțată producție a „cîrpelor de borangic”, care au înlocuit cîrpa de bumbac în ținuta de sărbătoare a femeii.

Sistemele de prelucrare ale borangicului, începînd cu opăritul „gogoliilor” de mătase, erau diferite. Firul se trăgea din gogoși fie cu mîna într-o sită, în care se puneau faină de porumb (ca să nu se încurce firele) fie că se trăgea cu fusul și simultan se și torcea. Adunat pe mosoare în „ceacir” (o vîrtelniță specială) se „rășchia” apoi se „urzea pe gard” și se introducea în războiul de țesut, ca orice alt fir textil. Măestria urma la țesutul borangicului — totdeauna în 2 ițe — care reclamă o desăvîrșită practică.

¹ Bala; ² Obîrșa de munte; ³ Podeni.

Inițial borangicul s-a folosit numai la băteală în urzeala de bumbac sau ca ornament de „vărgi bătute în pînză” la capetele cîrpelor. Confecționarea cîrpelor integral din borangic — ce a urmat — a dus la ornamentația somptuoasă, realizată prin alesături cu motive specifice maramelor („șebace”, „pui”, „boboci”, „cadrele cu pui” etc.) care a înlocuit simpla vărgătură ale vechilor cîrpe, dobîndind valori artistice deosebite. Dar cele mai prețioase atribute estetice ale acestei țesături vaporeoase sînt nuanțele de culori cu care este agrementat decorul realizat din alesături, ceea ce conferă o deosebită valoare, mai ales costumului din centrul județului, zona Ilovăț, Șișești și Malovăț.

O notă caracteristică a cîrpelor de borangic din zonele de sud ale județului Mehedinți, pe care o menționăm, este decorul de vărgi longitudinale, răspindite pe întreg fondul cîrpei, sau numai, ca delimitări, pe mărgini.

Un alt element component din îmbrăcămintea capului la femei este „legătoarea” (tulpanul) denumită în sud „cornurar” sau „colț”, datorită formei sale triunghiulare. Reprezintă un triunghi din pînză albă, cu danteluță „spițuri” și mărgelușe, înșirate pe margine. Legătoarea a urmat conciului din zona de nord, iar în cîmpia Dunării, unde nu s-a purtat conci pe păr, ea a folosit în mod curent la acoperirea și strîngerea părului sub cîrpa așezată peste legătoare. Dar legătoarea se poartă și independent, la suprafață, folosindu-se un sistem generalizat de a se lega cu capetele înnodate lateral, pe creștet în „fontă”. Este portul modest de muncă al bătrînelor.

Felul de a se îmbrăca cu cîrpa peste conci sau legătoare este diferit, fiind determinat în afară de factorii amintiți: vîrstă, anotimp, ocazie, de categoria cîrpei, ca și de stilul și tipologia zonală a costumului respectiv. Altfel își leagă capul femeia cu peșchirul, altfel cu cîrpa din fibre vegetale și altfel cu cîrpa de borangic. Cu privire la tipologia zonală, semnalăm înainte de toate diferențierea bine conturată dintre zona de nord, unde se poartă conciul și cea de sud, unde se poartă numai legătoarea.

În zona de nord, peste conci, care cuprindea cocul, se pune cîrpa, care se fixează de conci cu „spelcile” (ace decorative) numite și „mărginele”, confecționate din argint sau alamă. Aceste interesante podoabe populare, avînd și o funcție practică, reprezintă un element caracteristic al portului popular femeiesc din Mehedinți. Cu aspect de pandantive, spelcile sînt compuse din cîte 3 lănișoare cu bănuți „zvanțuci” în capete, sau cu oglinzi rotunde, încadrate în cercuri de metal. Se înfig, cîte două pe fiecare parte a conciului, peste cîrpa.

Este ușor de înțeles că în îmbrăcarea capului cu conci, țărancă evită acoperirea spelcilor, de aceea niciodată nu va arunca capetele cîrpei peste creștet. Acestea atîrnă sau la spate sau unul în față și altul pe spate, după ce au fost trecute pe sub bărbie. Cîrpa de borangic fiind mai bogată în dimensiuni, atîrnă, lungă „de bate cîlcîiele”, la spate.

În zona de sud, lipsind conciul, femeia și-a luat mai multă libertate și a dat curs fan-teziei și inventivității, creînd diverse forme de îmbrăcarea a capului. Cu peșchirul ea urmărește în mod curent unele rosturi practice; dar în îmbrăcările cu cîrpa — mai ales cu cea de borangic — femeia realizează unele forme intuite cu o subtilă înțelegere a frumosului, reușind să creeze deosebite valori artistice.

Aici cunoaștem portul cîrpei cu capetele atîrnate drept (din creștet) pe lîngă obraji, în față, sau atîrnate, tot drept (după urechi) pe spate. Cunoaștem îmbrăcarea „cu fontă”, cu unul sau ambele capete încrucișate la spate (după ce au fost trecute pe sub bărbie) aduse în

față și vîrite ambele, sau unul, cu un colț, la obraz. Observăm că aici cîrpa se leagă drept peste frunte, cu capetele duse spre spate, unde se încearcă diverse mișcări, care dau capului un aspect vaporos și o linie de o mare prețiozitate de stil.

Recent, de la războiul din 1918 au pătruns în portul popular basmalele industriale, sub denumirea de „testemel”, „basma”, „broboadă cu iglița” etc., care au scos din uz tradiționalele forme de îmbrobodire cu ștergarul de cap.

2. CĂMAȘA

Cămașa, care se îmbracă direct pe corp, este piesa principală în componența costumului popular. Se confecționează, în mod obișnuit, din fibre vegetale, cînepă, în sau bumbac; în unele regiuni ale țării și din borangic, iar în Moldova găsim cămașa confecționată și din lînă.

În județul Mehedinți, unde cultura cînepii a constituit o îndeletnicire importantă a femeii, pînă la începutul secolului al XX-lea, țesătura destinată cămășii era din „tort” de cînepă în trecut. Inul, cultivat în măsură mai mică, servea numai ca băteală în urzeala de cînepă, pentru cămășile „de sus”, din ținuta de sărbătoare a femeii. Cu pătrunderea bumbacului în mediul rural, cele două fibre prelucrate în gospodărie, cînepa și inul, au fost înlocuite treptat cu firul industrial de bumbac, răspîndit în multiple calități, ceea ce a determinat marea varietate a pînzei folosite în aceste locuri.

În zona de nord pînza are o consistență mai pronunțată, datorită nu numai firului mai gros de bumbac utilizat, ci și sistemului de țesătură practicat aici, pînza fiind năvădită în 4 ițe, dar țesută în 2 ițe, „ca să iasă mai adunată”. Coborînd spre Cîmpia Dunării, găsim „pînza cu margini” sau „pînza învărgată”, mai subțire, care prezintă o variată suită de dungii, tot albe, rezultate, fie din urzeală, fie din băteală, în care se introduc, din loc în loc, grupe de fire mai groase, pentru a realiza ornamentul de vârgii al pînzei.

În unele cazuri, aceste fire se încrucișează, realizîndu-se „pînza în cadreluri”. În zona de sud, datorită creșterii viermilor de mătase, se introduceau în țesătură și fire de borangic, care dădeau o nuanță galbenă vârgilor.

Pînza se țese în război orizontal — răspîndit în sud-estul Europei — și totdeauna în 2 ițe, ceea ce permite executarea cusăturii pe fir.

Cămașa se croiește în foi drepte (de cca 45 cm lățime), respectîndu-se sisteme simple, de veche tradiție. Grija pentru economia de material duce la o chibzuită împărțire a pînzei, din care se folosește, cu un calcul precis, și cea mai mică bucățică de țesătură, fără risipă.

În îmbrăcămintea femeii găsim două tipuri principale de cămașă: cămașa încrețită în jurul gîtului și cămașa dreaptă, ambele tipuri aparținînd celor mai vechi forme din istoricul portului popular românesc.

„Cămașa încrețită” în jurul gîtului, denumită în graiul mehedințean „camașă creață după gît”, sau „ciupag cu mîneca de sus” este atestată de imaginile monumentului istoric Trophaeum Traiani, ca fiind purtată și de femeile dacilor. Prezintă cea mai simplă croială: foile drepte din față („stanul din față”), acelea din spate („stanul din spate”) și foile mîneșilor sînt încrețite în jurul gîtului. Crețurile susținute de o simplă ață (cum se mai păstrează încă la cămășile din Moldova) au fost fixate pe parcursul timpului într-un gulerăș îngust, denumit „bentiță”.

În forma sa arhaică, cămașa este lungă, pînă la glezne, fiind croită într-una, (din aceeași foaie de pînză) de la umeri pînă jos, numită în Mehedinți „cămașă cu totul” sau „cămașă de-a-ntregul”; ea se compune din „ciupag” (porțiunea de sus, cămașa propriu-zisă) și „poale” (porțiunea inferioară). În Mehedinți formula „cămășii cu totul” a fost părăsită încă din secolul trecut, datorită structurii mai complicate a ciupagului, față de aceea a poalelor, și astăzi, deși găsim ciupagul unit de poale printr-o cusătură, aceste două piese de port sînt confecționate individual, în mod separat.

Deși la prima vedere, croiala ciupagului încrețit la gît pare a fi uniformă, ea prezintă evidente diferențieri, în funcție de sistemele de lărgire, aplicate la subrațul cămășii și care reflectă aceeași ingeniozitate, caracteristică creatorului popular.

Elementul de lărgire, generalizat în croiul cămășilor, este „broasca” sau „pava”, un mic pătrat intercalat la subraț. Dar pentru a facilita mișcarea, cămașa se lărgeste — pe lingă broască — și prin „clin”, o fâșie de pînză aplicată în diverse formule între foile stanului din față, a stanului din spate și a foilor mîneții, care a primit diverse denumiri ca: „lărgămînt”, „clin ascuțit”, „pui sub mînă”, „pui sub mîneacă” etc., după forma sa și după locul unde este introdusă.

Mîneca cămășii poate fi largă jos, poate fi încrețită pe o „bentiță”, denumită în Mehedinți și „pumn”, sau este terminată într-un volan, cu numele de „pîlnie”, „roțiță” sau „ieca” în graiul mehedințean. „Gura cămășii” se deschide în mod frecvent în față, pe mijlocul pieptului. În funcție de asamblarea foilor din care se compune cămașa (2 foi în față, 2 în spate și 2 foi mîneca) fie că foaia de pînză trece întregă peste mijlocul pieptului (cămașa lărgindu-se pe părți cu două jumătăți de foi) fie că cele două foi care compun pieptul cămășii se unesc la mijloc, gura cămășii poate sau să despice pînza cămășii (în primul caz), sau să se formeze din marginile celor două foi de pînză, care se unesc în față (în al doilea caz). În funcție de fiecare caz, gura cămășii este întărită adecuat. O caracteristică a cămășilor din Mehedinți este gura despicateă pînă la talie.

Poalele se compun în mod curent din două foi drepte (față și spate) și cite doi clini pe părți (croiți oblic) ceea ce reprezintă 4 foi întregi de pînză a cca 0,80 m lungime. O notă caracteristică a costumului de Mehedinți este structura poalelor din 4 foi de pînză, drepte, care se prind, încrețite la șolduri, de ciupag.

În unele zone din Mehedinți se foloseau la costumul „de sus” (ținută de sărbătoare) a femeilor înstărite poale mult mai largi — croite din 6 foi — ca un semn distinct al categoriei sociale cu posibilități materiale superioare.

Inițial foile cămășii au fost unite cu o cusătură pe mușea marginilor „muchiata” avînd un rol pur utilitar. Dezvoltată în „cheiță” și primind valoroase atribute estetice, această cusătură de unire a foilor a evoluat într-una din cele mai savante realizări în arta cusutului, care în Mehedinți primește sugestive denumiri, ca: „cheie cu acul”, „gura păpușii”, „furculița”, „furnica”, „unghia caprei”, „puricel” etc. și reprezintă una dintre practicile tradiționale în arta textilă mehedințeană.

Aceeași cale — de la funcția practică, la rolul artistic — a urmat și măestria crețurilor, cu care „se adună” cămașa în jurul gîtului și mîneca, la bentiță. Denumită în Mehedinți „brațarie”, „pomezar” sau „curpenea”, ea perpetuează o cusătură peste mușea crețurilor, de veche tradiție și cu o largă arie de răspîndire, atît în portul popular românesc, cît și în acela al altor popoare.

Ornamentația cămășii, ca și a celorlalte piese de port, este dispusă pe suprafețele vizibile și nesupuse uzurii. Dintre aceste suprafețe, mîneca a fost destinată ca deținătoare a celui mai bogat decor, care constituie totodată și elementul de bază în criteriul de clasificare al cămășilor și de orientare în tipologia acesteia.

În funcție de sistemul de ornamentare al mîneicii, cămașa încrețită la gît a costumului mehedințean se înscrie în marea familie a cămășilor cu „altiță”, răspîndită, deopotrivă, în cele trei provincii istorice: Moldova, Muntenia și Oltenia, ceea ce atestă și străvechea unitate, ce a legat aceste trei teritorii. Prin organizarea sa, decorul — cu origini îndepărtate și necunoscute — se grupează pe mînecă în trei categorii de ornamente distincte și anume: „altița” pe umăr, „încețul” sub altiță și „rîurile” pe braț.

Altița constituie ornamentul principal, plasat pe locul cel mai vizibil, umărul. Inițial altița constituia o bucată de pînză dreptunghiulară, ce se croia separat și se integra în structura cămășii, prinsă de la gît și acoperind umărul. În continuarea altiței, care era mică (atît cît acoperea umărul) se prindea „mîneca” încrețită, fiind mai largă decît altița (pentru a permite mișcarea liberă a brațului). Ornamentul plasat pe altiță și-a însușit același nume, iar cusătura de încrêțire a mîneicii situată sub altiță a primit denumirea de „înceț”. Astfel a generat ornamentația — ciudată — care împarte suprafața mîneicii în cele trei porțiuni: altița și încețul în sens orizontal, iar rîurile în sens vertical.

La cămășile de Mehedinți — ca și de altfel în general — decorul altiței se supune unor reguli precise de compoziție. Este compus din rînduri orizontale (de la 3 la 8 rînduri) alăturate strîns, a căror motive mărunte se repetă omogen, acoperind în mod compact suprafața ornamentată. În graiul mehedințean rîndurile orizontale ale altiței (numită aici și „umăraș”) poartă denumiri plastice ca „rînduri culcate” sau „rînduri de două”. Rîndurile sînt delimitate între ele prin cusături lineare de „piezuri”, „la un fir”, „șăbăcit” etc. adeseori realizate cu fir metalic.

La cămășile vechi altița croită separat „bășca” este unită de mînecă și stani printr-o cusătură de cheiță, care îngrădește cele trei laturi ale altiței (sus rămîne liber!). La cămășile recente cu altița încorporată în croiala mîneicii (făcînd corp comun cu mîneca) numită și „altiță cu totul” se păstrează această încadrare, marcată printr-o cusătură numită „îngrăditura”, sau „îmbrăcătura altiței”.

Un fenomen interesant, ce apare la cămășile vechi (și deopotrivă și la cele noi, care păstrează elementele tradiționale) este faptul că rîndul de sus se desprinde din corpul altiței printr-un interval alb. al pînzei, formînd o unitate independentă, avînd și decorul mai dezvoltat. „Rîndul de sus” sau „rînduleț pe lîngă altiță” se numește acest rînd despărțit de altiță, care se-nscrie între aceleași străvechi canoane, păstrate prin tradiție în structura decorului de astăzi și ale căror rosturi și origini s-au pierdut în timp.

Pe lîngă structura clasică a altiței „în rînduri culcate” mai apar, ca o excepție și alte formule de decor, legate de sistemul de ornamentare a brațului, astfel este „altița în blană” cu decorul omogen, răspîndit în mod compact, „altița cu izvod sabiat”, cu rînduri oblice, sau „altița cu boboci prerupți” cu mici motive, dispuse izolat. În zona de cîmpie găsim o altiță care ne amintește forma inițială a acestui element de croială, fiind decorat cu un singur che-nar pe margine „mărginar la altiță”, centrul altiței fiind alb, neornamentat. Surprindem de asemenea o particularitate locală a zonei dunărene prin amplasarea ornamentului altiței foarte sus, pe umăr, acesta pornind de la guler.

Sub altiță se întinde în același sens orizontal, „încrețul” care a avut, inițial, funcțiunea practică de a încreți porțiunea mîneții, mai largă decît altița. În acest scop încrețul se realiza cu un anumit punct de cusătură organizat în așa fel, ca fiecare fir tras să încrețească rîndul de pînză prin care trece. Cusut pe dos, încrețul păstrează o tehnică de veche tradiție, cu un aspect de reliefuri consistente. Încă din secolul trecut încrețul și-a pierdut rostul utilitar, prin creșterea altiței la dimensiuni potrivite cu lărgimea mîneții ce se prindea, de acum întinsă, de altiță.

Încrețul a rămas totuși în compoziția ornamentală a mîneții ca un simplu chenar decorativ, păstrat de femeile pe același loc, ca un semn al unor legi apuse.

Punctul vechi al încrețului a fost înlocuit cu puncte noi de cusătură decorativă, iar culoarea galbenă a cînepii cu care se încrețea mîneca în trecut, s-a schimbat în nuanțe de albastru, galben sau alb „ca să se despartă de altiță”.

În Mehedinți încrețul poartă multiple denumiri ca „rînd sub altiță”, „creț la altiță”, „rînd cusut cu alte mode”, „rînd răvărsat” etc. și apare adeseori ales în război, la cămășile recente. Constatăm că încrețul este adeseori eliminat din decorul mîneții, în zona de cîmpie, ca un element cu funcția practică pierdută, care nu-și mai are locul și considerat inutil în compoziția ornamentală. Astfel rîurile de pe mînecă, pornesc de la baza altiței, fără intermediul încrețului.

Brațul mîneții, denumit și simplu „mînecă” (ca dovadă că mîneca pornea abia de la încreț, deasupra fiind umărul, „altița”) oferă prin suprafața sa largă un bun prilej de ornamentare.

Pe mînecă se întind „rîurile”, a treia categorie din compoziția ornamentală a mîneții. În Mehedinți, „rîurile” cămășii prezintă o mare varietate de sensuri și compoziție. Dispoziția clasică a rîurilor este sensul vertical: unul, trei sau cinci dungi, brăzdează mîneca de la încreț pînă jos, fie delimitate de linii drepte, fie în conture libere. Dungile verticale cu denumiri de „rînduri drepte”, „rîuri în deal și vale”, „rînduri lungi pe mînecă”, „rînduri de pene”, „rînd ținut”, „înze-lat” sau „rîuri bătuți” etc. în graiul mehedințean, s-au dezvoltat în „rînduri sabiete” sau „chiți”, avînd sensul oblic, din care au generat „rîndurile în furci” sau „chiți cu coturi” în formă de unghiuri.

Dar cel mai răspîndit sistem de ornamentare al cămășii de Mehedinți este „blana pe mînecă” un ornament compact, dispus omogen peste întreaga suprafață superioară a mîneții. Îngrădită într-un dreptunghi „blana” se întinde de la încreț (sau altiță) pînă la tivul mîneții, formată din motive mărunte ce se succed ritmic și alternat fie în sens vertical, fie în sens oblic. Denumirile sugestive ne arată varietatea acestui decor: „blană năsipită” compusă din motive mărunte, „blană săbiată” motive dispuse în sens oblic, „blană cu boboci” cu motive izolate etc., care se desfășoară într-o mare bogăție și opulență.

Ca o excepție de la formula clasică a cămășii cu altiță, apar în Mehedinți — mai ales în zona subcarpatică, unele cămăși cu un sistem de ornamentare mai simplificat. Renunțîndu-se la decorul altiței „rîurile pe mînecă”, ca și „blana de-a-ntregul” pornesc de la umăr și brăzdează mîneca, fără întreruperi pînă jos. La tivul mîneții găsim „rîndul de la pumn”, ce se înșiră în sens orizontal.

Pieptul cămășii urmează modelul brațului, în mod curent acesta repetîndu-se pe „foile din piept”, unde apare întreg repertoriul de ornamente: „rînduri drepte”, „săbiete”, „năsipite”, „furci”, „blană” etc. O caracteristică a cămășilor de Mehedinți este dimensiunea largă

a rîndului de pe piept, care acoperă, ca un strat porțiunea de lingă gura cămășii. Arareori, acest decor, denumit și „bată” se compune din mai multe rînduri, el păstrîndu-și forma de „blană” compactă.

Spatele cămășii, cu numele de „spătoi”, spre deosebire de alte regiuni este ornamentat de asemenea bogat cu „blană” (ceva mai îngustă) sau cu fragmente din ornamentația mîneicii ca „rînduri mutate”, „boboci preruți” etc., dezvoltate cîteodată în cîte patru rînduri.

Gulerul îngust oferă prilejul valorificării motivelor mărunte, delicate, care apar în mare varietate pe această mică „bentiță”. În mod general gulerul este ornamentat prin cusătură în „muște”, „piezuri”, „la un fir” sau „cusătură pe dos”. La margine gulerul se întărește printr-un „brînaș” sau „strejă” cu aspect de împletitură.

Poalele, față de ciupag, prezintă o mai redusă ornamentație Deasupra tivului, făcut cu găurele, se înșiră de obicei un rînd de motive izolate, cu denumire de „vîrtelniță”, „boboci ruți”, „tuturoci” etc. În zona de sud găsim ornamentul de „rînd ținut” sau „prejuroi”. Pe marginea tivului este o dantelă croșetată denumită „margine” în nord și „șpițuri” în sud.

„Cămașa dreaptă” reprezintă al doilea tip principal din portul românesc, avînd de asemenea o croială simplă în foi drepte. Foaia din față întinsă trece peste umeri spre spate; la gît se răscoiește și se despică gura cămășii. Mîneicile se prind drepte de la umăr și sînt largi jos, pe părți sînt intercalați cîte doi clini (pe o parte, tăiați cîte doi dintr-o foaie), la subraț se introduce „broasca”; gulerul mic, drept se leagă cu o „cheptoare”, care are un „smoatec” (ciucure) la capăt. În Mehedinți cămașa dreaptă este denumită „cămașă copilărească”.

Ornamentația cămășii drepte este redusă: se plasează la gura cămășii, sub forma de „rîu pe piept” și la mîneacă deasupra tivului, păstrînd motivele ornamentale și tehnica de cusătură a cămășii încrețite. Pentru a compensa lipsa ornamentației mai bogate, constatăm la cămașa dreaptă o preocupare deosebită pentru ornamentarea tivurilor — la gură și mîneacă — cu „șabace”, iar la margine cu „colțișori cu acul” sau „bebiluri”, o danteluță măestrită, realizată cu acul prin înnodarea firului.

Cămașa dreaptă, considerată mai modestă, este purtată de bătrîne și în ținuta de muncă; are o mai pronunțată frecvență în zona de cîmpie.

Deși nu se încadrează în tipologia cămășilor originare a costumului popular, românesc „cămașa cu platcă”, pătrunsă în îmbrăcămîntea țărăncii încă de la începutul secolului al XX-lea și purtată pînă astăzi, se impune a fi prezentată ca un produs al industriei casnice țărănești.

Cămașa cu platcă se compune din „platcă” — un dreptunghi așezat pe umeri și răscoit rotund la gît; de aceasta se prind „foile din piept” și din spate, încrețite. Mîneca se prinde tot de platcă, la umăr, fie încrețită, fie dreaptă, jos avînd o „bantă”, manșetă. Din cămașa cu platcă s-a dezvoltat „cămașa cu umerăș”, simplificată, avînd două dreptunghiuri — „umerășii” — așezate pe umeri, de care se prind fețele, spatele încrețite și mîneca; la gît este decoltată în pătrat, ceea ce rezultă din structura cămășii cu umerăși.

Aceste cămăși, care reflectă o influență a bluzei de oraș, sînt confecționate de obicei din pînză învărgată în culori: vinăt sau cafeniu, denumite fiind și „cămăși învărgate”. Ornamentul de cusătură sau alesături este plasat la gura cămășii, păstrînd formă de „rîuri”. De asemenea, apar — în zona de sud — „colțișorii cu acul” sau „bebilurile” la tivurile cămășii.

Motivele ornamentale ale cămășii păstrează în general caracterul artei populare românești prin perpetuarea unor imagini cu valoare de simbol, sau al unor aspecte luate din natură, din viața înconjurătoare, care, prin stilizare și adaptare la posibilitățile tehnice de cusut și țesut, au primit contururi de linii drepte, motivele fiind schematizate în figuri geometrice.

Fiecare porțiune ornamentală a cămășii își are genul propriu de ornamentare, adaptat locului și valorii, ce prezintă în compoziția ornamentală porțiunea respectivă. Gulerul își are motivele sale specifice de „covei”, „musculițe”, „piezuri” etc. ca și tehnica — totdeauna cusătura — în puncte adecuate, din care nu lipsește „brînelul” de întărire la marginea gulerului.

Tivurile lucrate cu „puricel”, „găurele” sau „șăbace” răspund și funcției de întărire a marginii, iar crețurile „curpenea” sau „brațarie” păstrează motive totdeauna geometrice, rezultate din această tehnică.

Motivele ornamentale ale mîneții prezintă genuri diferite, fiecare categorie deținînd repertoriul propriu. Alțița se distinge prin motive mărunte și delicate tratate în puncte adecvate de „piezuri”, „la un fir”, „șăbăcit”, ce dau relief și formă distinctă motivelor îndesate strîns în rînduri.

Încrețul care strîngea pînza mîneții este rezolvat în puncte de cusătură savante, executate cu multă măiestrie pe dos, tehnică specifică, de încrețire a pînzei.

Rîurile de pe mînecă și piept oferă cea mai largă posibilitate de valorificare a unor motive variate ca „postăi”, „suveicuță”, „pituțe”, „bobocel”, „boboci închiși”, „pene” etc. care înșirate fie în „rînduri drepte” fie „sabiante”, „în furcă” sau „nisipit în blană” ele constituie cel mai bogat și opulent decor al cămășii femeiești. Cusătura în „punct bătrînesc”, bombată, care dă relief motivului, se încadrează în particularitățile specifice cămășilor mehedințene.

Cusătura decorativă a atins înalte virtuozități tehnice în portul popular din Mehedinți și poate fi considerată însăși ca o creație artistică, datorită unei perfecte intuiții de care dispune țărancă mehedințeană în interpretarea motivelor ornamentale, și a ingeniozității sale, prin care știe să dea expresie ornamentului cusut. Punctele de cusătură folosite se leagă organic de structura motivului ornamental.

Tehnica *cusăturii* ornamentale, considerată fiind ca cea mai veche tehnică de ornamentare a cămășilor, a fost înlocuită treptat — fără însă să dispară — cu tehnica alesului în război, ce asigură o mai mare rapiditate în executarea decorului. Începînd cu alesul cu mîna, apoi cu ajutorul spezezei, această tehnică a evoluat în alesul „cu cocleți” (o serie de ițe suplimentare introduse în dosul ițelor principale) care permite realizarea unor motive mai complicate. Această tehnică impune însă anumite condiții de confecționare, îngrădite în posibilitățile mecanice ale războiului de țesut: prin nevedirea în ițe și alesul cu spezeza motivul ornamental se repetă, același, în mod automat peste întreaga suprafață țesută și nici un alt motiv, decît cel nevedit inițial, nu se poate realiza pe parcursul alesului. Astfel se explică de ce motivul umărului (altîței) se repetă același și peste încreț (care doar își schimbă culoarea!) și peste întreg brațul.

Materialul folosit la ornamentarea cămășilor în Mehedinți a fost inițial firul de cînepă și de lînă, produse casnice. Cu pătrunderea borangicului în mediul rural, acest fir prețuit, a constituit materialul preferat în ornamentarea cămășilor „de sus” (de ținută) vopsit fiind cu

coloranți vegetali : în „poroinic” (roșu închis) „nucăriu” (cafeniu) și „vînăt”. Contemporan cu borangicul a apărut și „lînuța”, produs industrial, care se folosea în fir subțire „dezdait”. Dar cea mai mare răspîndire a avut-o arniciul, bumbac dezlînat și fără strălucire, care prin coloritul său în roșu și negru, a determinat și cromatica cămășilor într-o anumită perioadă. Dar țărâncă mehedințeană a intervenit și la colorarea acestui fir, realizînd din firul roșu o culoare sobră de vînăt, denumit „arnici stricat” sau „modur”, nuanța caracteristică pentru cămășile vechi din Mehedinți.

Pe lîngă firele amintite, ornamentul a fost agrementat cu firul metalic și beteala, ambele strălucitoare, ca și cu mărgeluțele colorate diferit, care înviorau coloritul monocrom al cămășilor de Mehedinți.

În general cămășile de Mehedinți se integrează în cromatica cămășilor oltenești, colorate monocrom, cu excepția încrețului care se diferențiază în culoare și a gulerului cu mici accente policrome.

* *
*

În cadrul tipologiei celor două forme de cămașă din portul popular femeiesc : cămașa încrețită în jurul gîtului și cămașa dreaptă, constatăm o frecvență mai mare a cămășii încrețite față de cea dreaptă, în costumația județului Mehedinți. Pînă cînd cămașa dreaptă este purtată mai mult de bătrîne și în ținuta de muncă, cămașa încrețită și-a menținut o mare frecvență peste întreg teritoriul Mehedințului purtată de toate vîrstele.

În funcție de ținuta costumului (de sărbătoare sau purtare) și de vîrsta femeii, cămașa încrețită variază în sistemul de ornamentare, păstrîndu-și neschimbată numai structura. Diferențierile ce apar în ornamentarea cămășii sînt determinate de tipologia zonelor mai restrînse, impuse de condițiile locale, care au generat particularități, ce se referă la materia primă, tehnică și ornamentică, privite și prin prisma evoluției istorice.

În județul Mehedinți extins între Carpați și Dunăre, cămașa costumului femeiesc a primit diverse aspecte dintre care tipul cămășii din zona centrală, cuprînsă între colinele Livezilor și a Poroinei din partea de sud, iar spre nord de Izvorul Bîrzii, Ilovăț, Sișești și Căzănești, reprezintă cămașa autentică de Mehedinți cu valoare de document. Nota caracteristică a acestei cămășii cu privire la croială este dimensiunea largă (cîte 2 foi fiecare stan și 2 foi mîneca), croită în abundență din pînză netedă (fără dungi), cu mîneca jos largă și gura despicată pînă la talie. Atenția ce se acordă micilor detalii — cheița, tivurile, crețurile — este impresionantă, înscriindu-se fiecare element în perioada de apogeu al costumului popular mehedințean. „Cheița”, care unește foile, „brățara” de sub guler, tivul întărit discret cu „piezuri” sau „găurele” (fără rînd la pumn) sînt calități de originalitate, care conferă valoare de autenticitate cămășii. Ornamentația specifică tipului mehedințean se încadrează în sistemul de decor cu „altița”, „încreț” și „rîuri” pe mînecă, care în Mehedinți se marchează prin anumite particularități locale cum sînt : altița (croită separat și intercalată în corpul cămășii) compusă din rînduri alăturate strîns ; încrețul cusut în tehnica specifică cu cînepă sau borangic ; mîneca (brațul) cu „rîuri sabiate” compuse în „blană”. Pe piept „blană” lată, fără alte rînduri, iar spațele cu 2—4 rînduri de „pui rupți” (izolați). Ornamentația caracteristică legată și de tehnică, este de tipul „năsipit” cu motive mărunte, repetate, lăsînd vizibil și fondul alb al pînzei. Teh-

nica de punct reliefat este legată de ornamentul năsipit. Firul de cusătură este lina, borangicul și arniciul în colorit vînăt, vișiniu, „nucăriu” (cafeniu), negru și „modur” (arnici vopsit în liliachiu).

În zona de nord, cămașa femeiască reflectă o sobrietate prin ornamentul tratat robust în linii largi și preferința pentru soluții simple, altița fiind adeseori eliminată, „blana” întinzându-se de la umăr pînă jos. Tehnica alesului în război, practică și în trecut se valorifică și astăzi în frumoase cămăși alese în cocleți, specifice zonei de munte.

În Cîmpia dunăreană apar unele formule care se înscriu în varietatea caracteristică acestei zone: alături de tipul specific ce apare în zona centrală în mod masiv, găsim aici unele particularități locale legate de aria largă dunăreană. „Pînza cu mărgini” este primul element de diferențiere între cămășile de la munte și cele de la cîmpie. Altița tratată în puncte de cusătură delicate cu un efect rafinat din Cîmpia dunăreană, apare adeseori singură pe mîneacă, încrețul fiind eliminat, ca inutil, iar mîneca rămîne albă, fără „rîuri”.

O altă particularitate a acestei zone este amplasarea decorului altiței foarte sus, pe umăr, ornamentul pornind de la guler. Legat de această dispoziție amintim și fenomenul interesant ce apare la cămașa din localitățile apropiate de Dunăre a cărei altiță mică, plasată sus pe umăr (pornind de la guler) este lipsită de ornamentația obișnuită, avînd numai un simplu chenărel pe mărgini („mărginar la altiță”). Aceste forme, care păstrează elemente originare, ne arată funcția practică și rostul inițial al altiței ca element de lărgire în structura cămășii și nu ca element de decor.

Prin continua evoluție și în dorința de a găsi soluții noi și practice, surprindem în această zonă o modificare în croiala tradițională a cămășii, prin retezarea sau „scobirea” porțiunii superioare a mînecii și a stărilor „ca să nu se îngrămădească crețurile”. Sînt transformări și noi adaptări de astăzi, ce vor contribui pe parcurs la părăsirea vechilor canoane, ce au dus timp de secole și milenii firul tradiției, cu legile nescrise ale portului popular străvechi.

3. VÎLNICUL

OPREG CREȚ, CATRINȚĂ, ZĂVELCĂ, VÎLNIC

Vîlnicul, denumit în Mehedinți „opreg creț”, „catrință”, „zăvelcă” sau „vîlnic” este piesa caracteristică portului femeiesc din Oltenia, în tipologia căruia se încadrează și costumul de Mehedinți. Îmbrăcat de la talie în jos, are înfățișarea unei fuste, care fiind încrețită (încutată) dă siluetei o linie evazată. Forma lui derivă dintr-o țesătură dreptunghiulară — de cca 3,50 m largă și cca 0,75 m lungă — care, deși încrețită asemenea unei fuste, ea se poartă desplicată, cu capetele suprapuse lateral, dat fiind că în portul popular românesc nu există forma de fustă încheiată.

Vîlnicul este țesut de mină, inițial cu urzeala și băteala din lînă, mai recent și cu urzeala din bumbac, sau chiar integral din bumbac. Materialul principal, folosit în confecționarea vîlnicului este lina, „părul” firul de calitate I-a, servind la urzeală, iar calitatea a II-a denumită „știm” se folosește la băteală. Știmul este denumit — sub formă de fir tors — și „cicic”. Cicicul reprezintă lina adecvată bătelei, „lîna de zăvelcă”, toarsă foarte subțire în zona de sud a județului și mai gros în zona de munte.

La sfîrșitul secolului trecut, s-a introdus în mediul rural bumbacul, care a înlocuit firul de păr de lînă, folosit la urzeală. Dar firul de bumbac, pătruns sub diverse calități, a

determinat și confecționarea integrală a unor vilnice din „arnici”, „ațișoară” sau „coton”, o îmbrăcăminte ușoară și agreată vara, avînd în vedere greutatea și consistența vilnicelor confecționate din lînă.

Pentru ornamentație s-a utilizat lîna de calitate a III-a, „cănuri”, toarsă și vopsită casnic, fie cu coloranți vegetali (sovîrf, serpet, pătlagină etc.) fie cu produse industriale „bob” sau „zgrunz de lulaic” (piatră vînătă), „boabe de cicic”, sau alți coloranți de fabrică. În cazuri izolate se folosea la motivele alese și „mătasa de gogoși”, prelucrată și colorată casnic. Cel mai prețuit material pentru ornamentare a fost însă „lînuța” industrială, care s-a bucurat de o largă frecvență și care a adus cu sine și noua și străina ornamentație florală „flori de pe hîrtie” difuzată prin cataloagele fabricilor de prelucrare a lînei și a coloranților.

Sistemele de țesut, atît ale fondului, cît și cele de ornamentare ale vilnicului, determinate de posibilitățile războiului de țesut orizontal, sînt multiple și variate, cuprinzînd principalele tehnici, frecvente în industria textilă țărănească astfel: bătaia cu suveica, alesătura cu mîna, alesătura cu speteaza, alesătura cu cocleți și năvăditura. Datorită varietății ce o prezintă, vilnicul de Mehedinți — o varietate nemaiîntîlnită în alte regiuni ale țării —, tehnicile amintite apar în mod curent în tipologia acestuia, eșalonate cronologic, de la cele mai simple, arhaice, pînă la cele mai complicate.

Țesătura curentă a vilnicelor — și totodată cea mai veche — se face în 2 ițe, care apare sub două formule, ambele cu o mare frecvență în Mehedinți:

— țesătura denumită „vilnic”, în zona de nord și „bătută” sau „călcată” în zona de cîmpie, reprezintă o textură deasă cu firele de urzeală acoperite, apărînd la suprafață numai stratul format din firele dese de băteală. „Catrința bătută” sau „călcată” cu „urzeala ascunsă” sau „cu urzeala îmbrăcată” este denumirea în zona de sud și simplu „vilnic” în zona de munte, a acestui vilnic, prețuit pentru consistența sa și pentru consumul mare de material;

— a doua formulă a țesăturii în 2 ițe este aceea denumită „pînziului” în zona de nord și „pînzește” în zona de sud, care lasă vizibile, în mod egal atît firele de urzeală, cît și cele de băteală, asemănător țesăturii de pînză. În cazul acesta se impune ca firele care se încrucișează să fie de aceeași calitate (lînă) și de aceeași grosime. Țesătura „în pînză” este mai ușoară și dat fiind că se pretează mai puțin la alesătura cu mîna pe rost (a „rîndurilor”), acest gen de vilnic constituie categoria a II-a în ierarhizarea valorică, fiind și ornamentat mai simplu.

Un alt sistem de țesătură, de asemenea de veche tradiție în Mehedinți, este neveditura în 4 ițe, denumită în nord „dimiului”, iar în sud „dimiește” (referindu-ne la țesătura dimiei) rezolvată în diverse forme: fie în „coaste” sau „rînduri” (linii diagonale), fie în „coaste întoarse” (în linii zigzag), fie „în ochiuri”, mici romburi). Cum aceste motive apar în relieful, ca un strat pe suprafața țesăturii, se rezolvă deodată și problema ornamentației, care se completează, la acest vilnic, cu simple vărgi colorate.

Un sistem similar îl constituie țesătura în 5 ițe, practică în vechime și revenită la vilnicele de tip nou din zona de nord a Mehedinților, avînd motive în relief, specifice aici, denumite sugestiv „pituțe” sau „mură”.

Mult obișnuită în aceste locuri este formula de nevedit în 4 sau 5 ițe, dar țesut în 2 ițe (printr-o manevră a călcătorilor), realizîndu-se astfel o țesătură rezistentă.

Ultimul și recentul sistem de țesătură este „în cocleți” (ițe suplimentare adăugate în număr mare, celor două ițe principale), prin care se execută motive de alesătură, răspîndite omogen peste întreaga suprafață a țesăturii, rezolvîndu-se prin țesătura de fond, simultan și ornamentul vilnicului.

Ornamentația vilnicului este realizată prin țesut (sistem generalizat la toate piesele din lână (purtate de femei de la talie în jos), totuși surprindem o excepție la vilnicul *cusut cu beteală*, din colțul de est al județului Mehedinți.

Decorul urmează și la vilnic aceeași orientare lineară, caracteristică ornamentației portului popular românesc: „vărguțe”, „tângi”, „zimțișori”, „speteze”, „rînduri alese” și „mărginari” străbat în sens vertical întreaga suprafață a vilnicului, într-o succesiune ritmică și simetrică.

Cel mai simplu ornament este „vărguța”, denumită în zona de nord și „chinguță”, „tânguță” sau „trăsură”, realizată prin bătaia cu suveica a 2 fire — dus și întors —, colorate distinct de coloritul fondului, ceea ce nu reclamă o tehnică diferită de aceea cu care se țese fondul vilnicului. „Vărgat cu suveica” este denumirea acestui procedeu. Numele de „vărgi bătrînești” ne confirmă vechimea acestui decor simplu, răspândit peste întreaga suprafață a Mehedințiului, cu o pondere deosebită în zona de nord, muntoasă, unde acest ornament mai persistă în forma sa inițială. Cînd aceste dunguțe se dezvoltă în dimensiuni mai largite și în colorit policrom, ele primesc denumirea de „vărgi” („vargă mare”) și se repetă în lățimi diferite, respectînd o succesiune ritmică prin revenirea aceluiași grupe de vărgi de la un capăt la altul al vilnicului.

Simplul ornament arătat, se îmbogățește pe parcurs cu „zimțișorii”, mărunte motive (înșiruite în două culori alternate), realizate cu două suveici, fiecare introducînd cîte un fir de culoare diferită de a celeilalte.

Printre vărgi și zimți, apare „rîndul” sau „rînd de rîuri”, „rînd ales” cu mîna pe rost, sau „cu roșul închis”, ornament ce conferă o deosebită prețiozitate „opregului”, „catrinței” sau „zăvelcii alese” din portul popular mehedințean. Denumirea acestuia și de „rînd în picioare” sau „rînd în deal și vale” ne indică orientarea în sens vertical al acestui decor, care nu se abate de la tradiția „canonului” ce stă la baza ornamentării vilnicului din aceste locuri.

Decorul de „rînd ales” nu exclude decorul de vărgi, care apare alături de rînduri, brăzdînd „cîmpul” (țesătura de fond) a vilnicului. Vărguțele și vârgile rămîn, primind însă un rol secundar (auxiliar) alături de ornamentația evoluată a rîndurilor alese, ele nu mai variază în lățime și colorit, ci se înșiră modeste, subțiri și egale pe intervalele dintre rînduri, sub denumirea de „vărgătură” sau „vărguțe pe cîmp”.

Decorul principal al vilnicului „rîndul ales” deține întregul repertoriu de motive, specifice ornamenticii din aceste zone, cu denumiri care ne sugerează mediul înconjurător și confirmă spiritul inventiv al creatorului popular: „suveici”, „postăi”, „pituțe”, „cîrligul”, „berbecul”, „flori”, „izvoade cu păpuși” etc., „rînd ținut” sau „înzelat” (cînd ornamentul rîndului se întinde legat) și „boboci rupti” sau „mutați” (cînd motivele înșirate apar izolate). Ornamentația rîndurilor alese la vilnicele vechi este geometrică și supărător de florală — ca rezultat al cataloagelor — la cele noi.

O particularitate, ce apare la rîndurile alese este delimitarea acestora prin „vărguțe de ingrădea”, „mărginar la rînd”, „îmbrăcătura rîndului” etc., ce apare la unele vilnice (mai ales în zona de sud) cu mici motive înșirate, fie delimitate în linie dreaptă, fie în conture libere, ce se întind pe lungime, la marginea rîndului ales.

O altă particularitate a rîndurilor alese este variația lor; la vilnicele de tip vechi apar și cinci „mode” sau „neamuri” (modele) diferite de rînduri. La vilnicele ce au urmat, regula era de trei variante de rînduri, iar la cele recente numai de două.

Tehnica de realizare a rîndurilor este alesul cu mîna pe „rostul închis“ trecînd cu degetele firul motivului ce-l urmărim „călcînd și ridicînd“ tot cîte un fir din urzeala prin care tragem firul colorat al ornamentului. Acest sistem de alesătură numit „ales pe rost“, „ales cu pînză“, sau „în tangală“, sau „alesătură în sec“ s-a dezvoltat în două formule tehnice, dintre care cea mai veche este „alesătura nelegată“ sau „în toege“, căruia i-a urmat „alesătura legată“ sau „mușcată“. La prima apare, printre motive, mici spații libere, ca un ajur (genul Caramani) iar la a doua, motivele sînt unite prin firele de alesătură care „se leagă“, cum spune țărănul atît de sugestiv „se mușcă firele între ele“.

Un alt sistem de ales, mai recent, este acela cu firul ornamentului dus peste mai multe fire de urzeală, realizîndu-se un motiv bombat, sistem numit „alesătură pe deasupra“ sau „pe tangală“.

Din alesul cu mîna s-a dezvoltat alesul cu „spetează“, prima fază mecanică, care accelerează operația alesului. Din acest sistem rezultă „alesătura jococărească“, introdusă mai recent în tehnica de ornamentare a vîlnicilor.

Toate sistemele de țesut, în mai multe ițe decît două, prin care se realizează fondul țesăturii de vîlnic, privesc și ornamentarea, dat fiind că reliefurile ce rezultă din aceste sisteme, constituie însuși ornamentul.

În coloritul vîlnicului deosebim două elemente: culoarea fondului (a țesăturii însăși) denumit „cîmp“ și culoarea ornamentației. Pe întreaga suprafață a Olteniei, vîlnicul apare în colorit de fond roșu, excepție făcînd Mehedințiul, unde vîlnicul deține și un colorit mai sobru: negru, vișiniu și cafeniu, în zonele de munte, mai puțin sobru în zona centrală și colorat mai intens în Cîmpia Dunării, unde frecvența vîlnicului roșu „cicic“ este mare. Vîlnicul ornamentat cu „rînduri alese“ are cîmpul roșu „cicic“, sau roșu mai potolit (în zonele din nord, purtat chiar și de femeile în vîrstă cu ocazia de mare sărbătoare).

Avînd o lărgime mare, vîlnicul se poartă încrețit sau încutat la talie, ceea ce în zona de nord se numește „încrețit ca după cap“ (sistemul vechi fiind încrețirea), iar încutarea „înbetit“ sau „rochiului“ (referire la rochia orașului plisată).

Încutarea vîlnicilor se face cu vechi practici acumulate printr-o experiență îndelungată, reflectînd ingeniozitatea și abilitatea creatorului popular. Două sisteme se folosesc la „strîngerea în cute“ a vîlnicului: cel mai vechi este „încutarea din degete pe blană“, sau „postavă“ (cutele întinse, legate pe o scîndură, sau pe dosul unei albii) căreia i-a urmat „încutarea pe joarde“ prin introducerea unor bețișoare din trestie sau brad sub fiecare cută. Materialul umezit și încutat astfel se așază, legat strîns, pe pămînt pentru a se usca încet. Cutele realizate astfel sînt mărunte, cu muchia ridicată (identic cutelor govrate) în portul țărănesc neexistînd — pînă recent — „cute culcate“, realizate cu fierul de călcat. Vîlnicele de factură mai nouă, acelea cu rînduri alese, se încutează „culcat“, în cute late, avînd grijă să se vadă rîndurile alese: „scoatem numai rîndul și cîmpul îl băgăm în dos“⁴.

Din marea varietate în unitate, ce o prezintă vîlnicul pe teritoriul județului Mehedinți, se desprind unele particularități locale conturate pe zone etnografice mai restrînse. Denumiri diferite ale aceluiași forme, sau a unor forme ce se izolează într-un anumit loc, ne arată interpretări și concepții, ce rezultă din alte condiții de înțelegere și gîndire în zona munților și altele în Cîmpia dunăreană.

⁴ Pristol.

În Izverna sau Cireșu, vilnicului i se spune „opreg creț” (spre deosebire de opregul îngust, prezent și el în portul femeiesc de aici); în Pristol sau Gruia este numit „catrință călcată”, iar la Salcia, Cujmir și Oprișor „zăvelcă aleasă”, denumirea de opreg fiind trecută în Cîmpia dunăreană unui vilnic de categorie mai modestă. În izolarea zonei de munte surprindem păstrarea unor elemente arhaice, cum este „opregul creț în tangală” cu simple vârgi uniforme (mai rar cîte o „brățarie” sau un „rîușor de zimți”) fără rînduri alese, în colorit potolit, rezultat al coloranților vegetali. Este „opregul creț” autohton al Mehedințului, creat și păstrat fără alterări. De asemenea surprindem aici și urma opregului creț, purtat cu un „fistic” în față, ca dovadă a dezvoltării opregului creț din opregul îngust de la spate, singurul care s-a purtat pe vremuri în asociație cu fisticul în față, forma de opreg creț fiind pătrunsă aici din zonele din sud.

Un alt element păstrat în aceste locuri este ornamentul de „strază” sau „poală”, un grup de vârgi orizontale albe, „rînduri culcate” care se întind, ca o bordură, la poala opregului creț. Straza sau poala aparține vechilor oprege crețe.

Sobrietatea coloritului și ornamentul de „poală” s-au perpetuat pînă astăzi în această zonă. Opregele crețe de astăzi, denumite tot „cu poală”, au pe porțiunea de jos a aglomerare de vârgi, de data aceasta însă verticale (una lungă pînă sus și alta întreruptă la jumătate) acoperind dens poala opregului. Alături de acestea, s-a mai dezvoltat opregul „creț cu cot” cu aceleași vârgi verticale întrerupte la jumătate, dar la nivele diferite, crescînd și scăzînd în scară (în formă de zigzag) pe porțiunea de jos a opregului creț.

Țesătura de fond în 4 și 6 ițe, cu năvădituri în diverse motive reliefate, ca de exemplu „mura”, este curentă și astăzi la opregele crețe. Vârgile sînt realizate fie din simpla „bătaie cu suveica” a unui fir de culoare distinctă (cele scurte) urmînd modelul reliefat al fondului, fie că sînt alese (cele lungi) în cocleți.

Coborînd spre centrul județului, găsim o mai mare îmbelșugare a decorului, interpretat și tratat însă cu respectul formelor tradiționale. În această zonă, bogată în mărturii ale portului autentic mehedințean, este nelipsit „opregul-vilnic” cu impresionante „rînduri alese” în motive geometrice pe cîmpul roșu învârgat al opregului. Este prezent de asemenea și „opregul creț mărunț” țesut, „pînziul” (deși năvădit în 4 ițe). „Straza” din vârgile „culcate” este nelipsită la poala acestor oprege, care păstrează și aici esența specificului mehedințean.

În Cîmpia dunăreană, unde contactul cu zona Doljului și mai ales unde pe substratul autohton s-au suprapus elemente pătrunse din cultura balcanică, apare o neîntîlnită varietate în portul popular local, care se reflectă, în mod special în factura vilnicului.

Denumirile multiple ale acestei piese de port, fie din aceeași categorie, fie sub aspectul varietății, care se schimbă aproape de la o comună la alta, produc unele confuzii la primul contact cu costumul femeiesc din această zonă.

Putem stabili totuși, de la bun început, două mari categorii ale vilnicului purtat aici: 1) „catrința sau zăvelca aleasă” și 2) „opregul”.

„Catrința” sau „zăvelca” aleasă din Cîmpia dunăreană este similară cu „opregul-vilnic” din zonele de centru și de nord amintite, caracterizată în primul rînd prin sistemul de țesătură „bătută” (cu urzeala ascunsă) și în al doilea rînd, prin ornamentul de „rînduri alese”. Acest tip de vilnic se prezintă în mod masiv și în formă opulentă în zona de cîmpie, constituind piesa ținutei de sărbătoare, a costumului femeiesc, și fiind riguros respectată ca indispensabilă în vestimentația de ceremonie a miresei și a nașei.

Catrința aleasă are totdeauna cîmpul roșu „cicic”, învârgat fie cu vârgi mărunte, fie mai late. Între particularitățile locale ale catrinței, se înscrie, în primul rînd, sistemul de deli-

mitare de-a lungul rîndurilor alese, prin „îngrădeală” sau „mărginar”, care aici apare frecvent și adeseori în conture libere de motive meandrice („codricei”, „pui” etc.). O altă particularitate locală este și policromia vârgilor de pe cîmpul catrinței, colorate uneori în nuanțe de verde, galben, albastru etc., reflectînd aceeași bogăție și opulență în concepția decorului din această zonă însoțită. Firul de cicic, tors subțire, din care rezultă o țesătură deasă și fină, se înscrie de asemenea între caracterele locale ale acestei piese de port.

În timp ce „catrința aleasă” prezintă o puternică unitate pe întreg teritoriul zonei de sud, „opregul” apare într-o mare varietate de ornamentație și tehnică de executare.

Remarcăm în primul rînd factura de piesă de purtare a opregului, făcut mai mic, mai scurt, din țesătură „pînzească” în 2 ițe, sau „dimiască” în 4 ițe: „Să fie ușor și sprinten la purtare”⁵.

O caracteristică fundamentală a opregului o constituie culoarea de fond, care nicio dată nu este roșie (în contrast cu catrința), ci în nuanțe potolite de cafeniu, vișiniu, vînat sau negru, surprinzînd și cazuri cînd opregul în 4 ițe este țesut în 2 nuanțe (una coloritul urzelii și alta a bătelii).

Formula cea mai simplă este țesătura simplă fără ornament, sau cu „vărgătură” a „opregului încutat pe joarde”, cutele mărunte, nepermițînd un ornament complicat, în afară de decorul linear. În schimb acest ornament de vârgi se dezvoltă într-o mare varietate de dimensiuni, sensuri și colorit, ceea ce a determinat și diversele denumiri ale acestor oprege: „opreg învârgat cu vrîstele” (cu vârgile monocrome), „opreg cu vârgi” (din fire colorate diferite), „opreg lăcrat” (cadrilat) etc.

Un tip de opreg mai evoluat este „opregul cu rînd la poale” sau „cu împrejuroi”, o bordură de alesături cu speze pe porțiunea de jos sau „opregul în ițe”, o formulă nouă de opreg ornamentat pe toată suprafața cu motive geometrice alese în cocleți.

În tipologia opregelor din zona de sud apare un exemplar puțin întîlnit, care ridică problema unor interpenetrări cu zonele vecine: este „opregul cu ochiuri”, cu mărunte motive, ce apar policrom pe muchia cutelor și formează un ornament de romburi intercalate. O particularitate a acestui opreg este urzeala din boranjic „pentru a fi mai scortșos”⁶. Opregul în ochiuri reprezintă o creație prețioasă, de o mare virtuozitate tehnică.

Ca o mărturie a timpurilor trecute apare în zona de cîmpie a Mehedințului „vălănicul”, sub formula cea mai originală a acestui tip de vestimentație. Compus din două foi înguste de țesătură cu fondul roșu vișiniu, vălănicul păstrează prin vârgile colorate și rîndurile alese, înguste, ca și prin țesătura de o deosebită finețe și subțirime, tradiționalele calități ale acestei piese, specifice Cîmpiei dunărene.

Părăsind zona sudică a Mehedințului, cu marea sa varietate de forme, ne îndreptăm înspre colțul din extrema estică a județului, unde descoperim un fenomen izolat în tipologia vîlnicului și anume: „zăvelca cu betea”. De origine necunoscută zăvelca cu betea răspîndită într-o restrînsă enclavă, unde se întîlnesc trei județe: Mehedinți, Dolj și Gorj, aparține unei forme de ornamentație încă neîntîlnită în tipologia vîlnicelor. Pe fondul negru de țesătură din lînă „pînzească” sînt cusute cu betea argintie ornamente reliefate. Compoziția decorului se centrează la poala zăvelcii, unde găsim „ghenarul din șerpi” și „prejuroiul din chite de beșici” (motive de buline), iar pe partea superioară „flori mutate” și „crăcuțe”, care ne amintesc de motivul simbolic „arborele vieții”. Zăvelca cu betea prezintă un caz izolat în tipologia vîlnicelor și oferă o interesantă temă de cercetare.

⁵ Pristol.

⁶ Danceu.

Repertoriul bogat al diferitelor forme de vilnic, ce apar pe suprafața județului Mehedintzi, ne arată — spre deosebire de celelalte județe din Oltenia — rezultatul condițiilor de viață, ce apar mereu altele pe întinsa arie a județului, dintre Carpați și Dunăre.

OPREGUL ÎNGUST, FÍSTICUL, PRESTELCA (ZUVELCA)

Piese de port dreptunghiulare, purtate în sens perpendicular, prinse fiind la talie, una în față și alta la spate, cu poalele vizibile pe părți, se încadrează în tipologia costumului cu două catrințe, răspândit în mod general în Transilvania și cu o mare frecvență și în Oltenia.

În județul Mehedinți acest port are o mai pronunțată utilizare în zona de nord, unde este considerat de veche tradiție, anterior costumului cu vilnic, despre care se presupune a fi de proveniență din Cîmpia dunăreană. Fiind mai puțin prețuit decât portul cu vilnic, este folosit la muncă, de către bătrîne și în ținuta modestă a fetelor, iar în anotimpul de vară de către toate femeile.

Această piesă dreptunghiulară este țesută de asemenea din lînă, în tehnica uzitată vilnicului, obișnuită finid țesătura în 2 ițe „bătută”, cu urzeala ascunsă. În mod izolat însă se țese și în 4 ițe. Ornamentația urmează de asemenea aceeași regulă ca și la vilnic.

Și aici ca și la vilnic, constatăm o distinctă diferențiere între „opregul îngust” cu „fisticul” din zonele de nord și centrală și „prestelca” Cîmpiei dunărene.

„Opregul îngust” se poartă numai la spate, fiind mai lat (cca 50 cm × 80 cm) decât „fisticul” purtat în față (cca 40 cm × 80 cm). Ambele reprezintă o țesătură ornamentată linear — opregul în sens orizontal „rînduri de-a doua” sau „rînduri culcate”, iar fisticul în sens vertical „rînduri drepte” sau „rînduri în picioare” — care se țese în lungime nelimitată și din care se taie atît cît cere dimensiunea piesei respective. Deci ornamentul se repetă în mod egal, fără borduri și fără delimitări. Ca și vilnicul zonei de nord și aceste piese, prezintă aici un colorit mai sobru și o mai redusă ornamentație. Dat fiind suprafața mică a acestora, motivele ce se înșiră în rînduri, fie orizontale, fie verticale, sînt mărunte, repetîndu-se aceleași la o pereche: opreg și fistic. Începînd cu simplele vârgi, denumite „tîngi”, ornamentația urmează în, evoluția sa, toate fazele: „ridicături”, „speteze”, „zîmtoaică”, „rînduri cu pui schimbați” etc.

Pe Cîmpia Dunării „prestelca” (în vechime denumită „zuvelcă”) apare sub altă formă, fiind purtate perechi, ambele ornamentate egal în sens vertical. Aici confecționarea prestelcii se simplifică prin faptul că se taie din țesătura „catrinței alese” cîte o lățime de cca 50 cm pentru prestelca din spate cu trei rînduri alese — și cca 40 cm pentru cea din față — cu două rînduri alese. În transformările ce au urmat, prestelca din față crește în prețuire, țesută fiind special cu alt gen de ornamentare de „boboci săriți”, răspîndiți omogen pe toată suprafața prestelcii.

O altă categorie de prestelcă mai recentă, este aceea „cu chenar la poală” sau „împrejuoi”, o bordură pe porțiunea de jos.

Ca o influență pătrunsă din zona limitrofă a Doljului, apare în părțile estice ale zonei de cîmpie „prestelca de trei coți”, o prestelcă lată (1 m) purtată încrețită pe două ațe, pe care se strîngea, să se îngusteze, vara, cînd ținea prea cald.

Atît în nord cît și pe cîmpie, s-a dezvoltat în ultimul timp portul prestelcilor perechi, cu ornamentul orientat orizontal, cu un chenar mai dezvoltat în porțiunea de jos.

Deși nu prea variază, portul acestor piese reprezintă o formă interesantă și importantă sub aspect istoric, având rădăcini adânci înfipite în tradiția locală, ce s-a perpetuat pînă în zilele noastre.

4. SUMNA ȚESUTĂ

Deși în formă de fustă încheiată, reprezentînd o influență a orașului, calitățile estetice și mai ales preluarea unor elemente tradiționale de ornament și tehnică, îi conferă „sumnei țesute” un loc între creațiile artistice din portul popular femeiesc de pe Cîmpia dunăreană.

Integrată în costumul femeiesc ca o replică a opregului, sumna țesută este confecționată casnic din fir de bumbac, vopsit în gospodărie, păstrînd nuanțele de fond specifice opregului: vînat, cafeniu, vișiniu și negru. Largă și mai lungă decît opregul (acoperind poalele) era încrețită pe baer la talie (cea veche) sau „încutată pe degete” cu procedeele tradiționale (aceea mai recentă). Țesută numai din bumbac (niciodată din lînă), sumna reprezintă o piesă de port de vară și prețuirea de care se bucură între piesele de port, au situat-o după „catrința cu rînduri alese” în ținuta de sărbătoare a costumului femeiesc.

Sumna, produs al industriei casnice, este țesută în mod obișnuit în 2 ițe, cu urzeala „bătută” (ascunsă), apar însă și sumne țesute în 4 ițe, „năvădite în ochiuri”. Ornamentul caracteristic sumnei este „varga”, care se desfășoară într-o mare varietate de compoziție și o bogată cromatică. Vărgi dispuse vertical, „sumnă în picioare”, vărgi orizontale „de-a douălea”, vărgi întretăiate „sumnă lăcrată”, sau „cadrilată”, sau grupe de vărgi, ce formează o bordură la poală „rînd la poală”, „vargă mare”, „împrejuroi” sau „cerc” sînt dispuse într-o mare diversitate de sensuri și în pronunțate nuanțe de culori clare.

Printre vărgi apare — în cazuri izolate — și cîte o alesătură mărunță făcută cu spe-teaza la „sumna pe speteze”.

În partea de vest a zonei de cîmpie găsim denumirea de „cîță” la sumnă, denumire pe care o poartă și opregul din aceste locuri.

Portul sumnei țesute se limitează numai la zona de cîmpie, ca o dovadă a varietății și bogăției de forme ce deține această parte a județului Mehedinți.

5. BRÎUL ȘI BETELE

Cămașa se încinge cu brîul, iar peste brîu se încing betele denumite în Mehedinți „brăcira”.

Brîul reprezintă o fâșie lungă de țesătură de cca 3 m; avînd o lățime variabilă, între 0,20—0,30 m se poartă îndoit pe lungime, servind și ca loc de păstrare a diverselor obiecte necesare.

Funcția brîului fiind pur utilitară, fie de a strînge cămașa pe mijloc, fie că are și un rol în păstrarea sănătății, el este confecționat din firul rezistent al lînei „părul”, țesut fiind în 4 ițe.

Inițial brîul a fost alb, dar femeia a preferat culoarea roșie, care s-a perpetuat în cromatica brîului.

Brăcira, mai îngustă decît briul (de cca 5 cm) se încinge fie peste briu, fie deasupra, peste opreg. Fiind lungă, depășind 3 m, ea cuprinde mijlocul de 3—4 ori, înfășurîndu-se „resfîrat“.

Brăcira, care se țese cu urzeala năvădită în mod special, este ornamentată cu motive mărunte „ochiuri“, „șerpi“, „codricei“, „cîrligu“, „pui“ etc. în colorit policrom, derivat din urzeala care creează modelul. Băteala este un fir de culoare închisă, care bătut prin urzeală, rămîne invizibil, ca un fir de suport.

În Mehedinți, ca și în Gorj, brăcira adeseori înlocuiește briul în portul bărbaților și în acest caz ea se confecționează mai lată de cca 8 cm și într-o țesătură mai solidă. În zonele din sud, brăcira bărbătească este denumită și „cicic“, atunci cînd coloritul acesteia este roșu, fără modele ornamentale.

Brăcirile din Mehedinți prezintă un bogat repertoriu de ornamente și culoare.

B. COSTUMUL BĂRBĂTESC

Față de îmbrăcămîntea femeii, costumul bărbătesc prezintă o componență mai simplă și o mai redusă ornamentație. Sub raportul diversității, costumul bărbătesc apare unitar, compus fiind peste întreaga suprafață a județului Mehedinți din aceleași piese de port, diferențierile ce le consemnăm se înscriu, mai de grabă, în fazele cronologice de evoluție, care au supus costumul bărbatului la anumite transformări pe parcursul timpului.

Costumul se compune din : căciulă sau pălărie, cămașă, cioareci, briu, bete, vestă și încălțăminte. Hainele de dimie și cojoacele completează costumul în anotimpurile răcoroase.

Căciula, confecționată din piele de miel neagră se face în formă ascuțită „moțaiată“ și se poartă „frîntă într-o parte“ în zonele de munte și „cu moțul înduplecat spre spate“ în cîmpie. Se mai poartă de către „cei fuduli“ și „rotundă cu țarc“, avînd moțul îndesat în mijloc și încercuit de o îndoitură a căciului.

„Căciula mocănească“ purtată de ciobanii ungureni nu aparține tipului de costum mehedințean.

Pînă la războiul din 1940 pălăria purtată de țărănime păstra forma particulară portului popular, confecționată special pentru mediul rural : neagră rotundă, cu borul ușor ridicat și calota bombată, purtată fără îndoituri. În timpul din urmă au pătruns în portul popular pălăriile de modă curentă, sistîndu-se confecționarea specială a pălăriilor țărănești.

Cămașa bărbătească prezintă două forme principale, care sînt răspîndite în mod general în portul popular bărbătesc și se înscriu totodată și în evoluția cronologică a formelor de îmbrăcămîntă bărbătească : este cămașa dreaptă, care reprezintă tipul vechi și cămașa cu platcă, legată prin croială de forma cămășii de oraș. Cămașa este confecționată din pînză țesută din fibre vegetale în 2 ițe „pînziului“. Cînepa, cultivată în mod intens pînă la începutul secolului al XX-lea, a fost treptat înlocuită cu bumbacul, astăzi fiind folosită numai la confecționarea cămășilor de muncă.

Cea mai veche formă, „cămașa dreaptă“ prezintă o structură simplă : aceeași foaie de pînză din față („stanul din față“) este trecută peste umeri spre spate pînă jos („stanul din spate“) ; la gît foaia este răscoită, și în față se despică „gura cămășii“. Pe părți sînt intercalați cîte 2 clini, croiți dintr-o foaie de pînză tăiată în diagonală, iar la subraț este introdusă

„broasca”, sau „pava” pentru lărgirea cămășii. Mîneca dreaptă, întinsă — compusă dintr-o foaie și „lărgămîntul”, sau „clinul” (o jumătate de foaie) — se prinde de la umăr; jos este largă, fără manșetă. Inițial cămașa dreaptă nu a avut guler, era tivită în jurul gîtului și legată în față cu „cheptori” sau „ațe cu țopi” (cu ciucuri). Gulerul ce a urmat era drept și îngust, după cum confirmă și denumirea de „betiță”. Cămașa este tivită la gură, la mînici („la pumni”) și la poală cu „tiv cu găurele”, ceea ce constituie singurul ornament, alături de cîteva puncte de „tighele”, cusute în alb pe guler.

Al doilea tip de cămașă, ce a urmat, care însă s-a purtat și paralel cu cămașa dreaptă, este „cămașa cu platcă”, care se deosebește de cămașa dreaptă prin croială și prin ornamentația mai bogată. Platca reprezintă un dreptunghi plasat pe umeri care este răscoit la gît, unde este prins gulerul răsfrînt („frînt”). De platcă sînt prinși și „stani”, din față și din spate, ambii încrețiți, compuși fiind, fiecare, din cîte 2 foi de pînză. La subraț cămașa este lărgită cu clinul și cu „broasca”, sau „pava”. Mîneca prinsă la umăr, fie întinsă, fie încrețită, este compusă dintr-o foaie și jumătate, iar jos este încrețită și susținută de o „bantă”.

Cămașa cu platcă are ornamentul plasat pe piept sub formă de cercurele, „bete”, realizate cu tighel de mînă, și „sabace” (un sistem de cusătură perforată). Gulerul rămîne, în mod curent, neornamentat, iar platca primește arareori un decor de chenar de jur împrejur.

În general ornamentația cămășii bărbătești este simplă, realizată în alb, policromia fiind rară chiar și la cămășile mai recente. Un element de decor, care la cămășile bărbătești devine mai prețios — dat fiind ornamentația acestora mai redusă — este „cheița”, cusătura de unire a foilor de pînză, care apare uneori dezvoltată într-o prețioasă creație artistică.

În tipologia cămășii bărbătești, deși unitară ca fond, apar unele particularități locale, care marchează anumite elemente de diferențiere — mai ales — între zona de nord și cea de cîmpie a județului Mehedinți. Între aceste elemente se înscrie calitatea pînzei și dimensiunea cămășilor.

În timp ce, în zonele de nord, cămașa bărbătească „încroșnată” este confecționată din pînză mai consistentă (în care a persistat firul de cînepă pînă recent), netedă, fără ornament de linii, materialul folosit în zona de cîmpie este „pînza cu mărgini”, cu vârgi dispuse pe lungime, care constituie însuși ornamentul cămășii. Pînza suplă, țesută din fir de bumbac subțire este învărgată cu dungii, tot albe, realizate din fire mai groase, introduse în urzeală, fie cîte o dungă singură, fie în grupe de dungii, ce se succed ritmic pe întreaga suprafață a pînzei. Cîteodată bumbacul vârgilor este vopsit în „coajă de corcoduș” sau „călecan”, în nuanță de cafeniu, iar în zonele de sud vârgile sînt făcute din borangic de nuanță gălbui. După spălat pînza se adună și vârgile — mai groase — se ondulează. „Pînza cu mărgini” se face „zgîrcită” după spălat, vârgile se încrețesc și se înșiră ca mărgelele. Așa este pînza bărbaților, spunea Curetin Gheorghe, de 94 ani, din Devesel.

O altă notă de diferențiere între cămășile celor două zone opuse este dimensiunea. Cămașa din nord nu depășește dimensiunea obișnuită de 1½—2 foi la stan, și ½ foaie la clin, iar lungimea ajunge pînă la genunchi. Cămașa din sud, specifică Cîmpiei dunărene, are dimensiuni neobișnuite: largă, ajungînd pînă la 3 foi stanul cu „clini înfundați”, avînd în plus și clinul de la subraț. Lungimea „bate călcîile” și, pentru a facilita mersul, cămașa se „încinge cu sîn” (ridicînd miinile se leagă la mijloc, ca apoi să atîrne bluzată peste brîu).

Ornamentația este de asemenea mai abundentă în cîmpie, unde pe lângă decorul vârgilor apar și cusături de „sabace” pe piept, ca și „bebilurile” (mici colțișori dantelați, făcuți cu acul) la marginea tivurilor.

Deci diferențierile de detaliu ale cămășilor din cele două zone opuse ale județului sînt evidente, remarcînd elementele specifice cămășii bărbătești din zona de sud, care se încadrează în tipologia întinsei arii a cîmpiei dunărene.

Cioarecii prezintă o mare varietate de croială; de asemenea se deosebesc și prin dimensiuni, purtați fiind mai strîmți în zonele din nord și mai largi în zonele de cîmpie. Sînt confecționați din dimie — stofă țărănească — țesută din lînă (urzeala din „păr” și băteala din „canură”) în 4 ițe „dimiului în rînduri” și dată la piuă, ca să se îndesească și să devină impermeabilă. În zona de cîmpie, cu clima mai caldă, găsim dimia țesută și cu urzeala din bumbac, iar piua este înlocuită aici cu „gratia” (o împletitură de nuiele pe care se freacă și se bate dimia udată).

Cioarecii sînt structurați în mod general din următoarele elemente de croială: foile din față și din spate, care formează „cracii” și „turul”. amplasat fie la spate, sub talie, fie între picioare. La talie cioarecii au o tivitură lată denumită „betilă”, „beteică” sau „betelcă”, prin care se introduce „brînișorul” (o ață răsucită) sau cureaua, pentru fixarea cioarecilor pe corp.

Pe cele două părți din față apar niște deschizături ovale, denumite „pozonări” sau „ghizde”, care se întind pînă la talie, unde despică și tivitura și astfel porțiunea din față a cioarecilor devine rabatabilă, pentru a facilita îmbrăcarea lor. Jos, cracul este adeseori răsfrînt, formînd o manșetă.

Pe această structură de bază se axează — de la o zonă la alta — diversele variante în sistemul de croială a cioarecilor, cea mai mare diferență prezentînd-o cioarecii din Cîmpia dunăreană. Largi (cu un crac din 2 foi) fără tur, avînd intercalați numai niște „clini lunguieți” între picioare, cioarecii acestei zone se încadrează în tipologia hainelor cu dimensiuni mai dezvoltate, a Cîmpiei dunărene.

Ornamentația cioarecilor, ca și a hainelor albe, este realizată prin aplicarea de șiret negru, denumit „bîrnaș” (cel vechi), „găetan” (cel nou) prelucrate casnic din lînă, și „șuită”, produs industrial. Procedeele tehnice de confecționare a bîrnașului, prin răsucirea a 2 și 4 fire cu ajutorul uneltei, denumită „popic” și a găetanului, prin împletirea unui singur fir cu ajutorul „furchiței”, se înscriu între multiplele sisteme ingenioase de confecționare a pieselor de port, ca rezultat al spiritului inventiv de caredă dovadă creatorul popular și al practicii de milenii, acumulată în industria casnică țărănească.

Șiretul se aplică pe cusătura de unire a foilor de dimie, „pe vinele cracilor” și tur, unde se întind liniile curbe și drepte ale șireturilor negre. De asemenea, bîrnașul servește și la întărirea tivurilor, la manșete, și mai ales la „pozonări”, unde decorul se complică în mai multe rînduri și în motive numite „flori de gaetan”.

Spre deosebire de zona de nord, unde cioarecii sînt brăzdați de decorul negru al găetanelor, pe Cîmpia dunăreană ei se poartă, în mod curent, simpli, albi, neornamentați. Excepție face, costumul de ținută — din unele comune — „cel de sus”, cu cioarecii (confecționați din „șaic” o dimie fină, „specială”), ornamentați îngrijit cu șireturi în motive de „roți” și cu aplicații de postav colorat, la „pozonare”.

Alături de cioarecii din dimie, se mai poartă „ismenele” din pînză, croite simplu, cu un tur pătrat și fără ornamente, aparținînd costumului de vară.

Brîul, sau brăcira, încinge mijlocul, deasupra cioarecilor. Remarcăm și aici, ca și în întreaga Oltenie, obiceiul de a purta cioarecii numai pînă la șolduri, lăsînd vizibilă cămașa între „beteica” cioarecilor și brîu. În unele localități din zona de nord brîul roșu (sau ales),

lat, purtat îndoit, îl găsim în asociație cu „brăcira” îngustă aleasă în „ochiuri” sau „șerpi” care se încinge peste brîu. În zonele de cîmpie se poartă numai brăcira (mai lată, cca 8 cm) care poate fi și aleasă cu motive și numai simplă roșie, denumită „cicic”. Recent brîul a fost înlocuit — mai ales în nord — cu „chimirul” sau cureaua de piele.

Bărbatul poartă peste cămașă o vestă de dimie albă, denumită „jeletcă”, care este încheiată cu nasturi în față, neornamentată, are uneori marginile tivite cu șiret negru.

Peste această îmbrăcăminte se purta „haina albă” sau cojocul simplu, lung, care servește la drum în timp de iarnă.

C. PIESE DE PORT DIN DIMIE ȘI BLANĂ, COMUNE COSTUMULUI FEMEIESC ȘI CELUI BĂRBĂTESC

Costumul popular este completat, în anotimpurile răcoroase și la drum, de haine confecționate din dimie — stofă țărănească — pe care, în portul popular din Mehedinți le găsim sub două forme principale: „haina albă” și „iepîngeaua”.

„Haina albă”, prin croiala în linii suple, de o lungime nemaîntilnită la alte haine din costumul românesc, prin ornamentația discretă în sens linear, care-i accentuează silueta lansată și prin coloritul alb, reprezintă una dintre cele mai elegante piese din îmbrăcăminte a țaranului român. Purtată deopotrivă atât de femei, cât și de bărbați, ea este legată mai mult de ținuta de sărbătoare a costumului popular.

Inițial a fost confecționată integral în gospodărie, ca apoi să treacă în atelierile meșterilor din cadrul rural — „croitorii de dimii” —, care s-au specializat în croiala, devenită tot mai complicată a acestor haine și mai ales în ornamentarea cu bîrnașe, găetane și șuită. Astfel a rămas în sarcina femeii numai confecționarea dimiei, a bîrnașelor și a găetanelor.

Dimia este țesută din calitatea cea mai bună a lînei, „părul” (tors subțire și răsucit pentru urzeală) și „știmul” (lîna mai moale „toarsă deslînat”) pentru băteală. Pentru a-i asigura rezistența, țesătura se face în 4 ițe, năvădită „dimiului” și odată țesută se „dă la piua” pentru a se îndesa și a deveni impermeabilă. Consistența dimiei variază, fiind foarte groasă la munte și mai subțire în zonele de cîmpie, unde apare și o calitate de dimie specifică Cîmpiei dunărene, țesută cu urzeală din bumbac și numai băteala din lînă. De asemenea găsim în această zonă și un sistem local de a îndesa dimia prin piua cu apă de fîntînă, sau „la gratie” (cu dimia întinsă și frecată pe o împletitură de nuiete și stropită cu apă), din care rezultă dimia suplă „ușoară” a hainelor din aceste locuri.

Inițial haina se croia în foi drepte, fără clinii. Astăzi cunoaștem o formă evoluată a acestei piese de port, croită destul de complicat, în care nu lipsesc clinii. Principiul urmărit în croiala hainei este în primul rînd de ordin practic, de a lărgi porțiunile, unde forma corpului o cere și de a nu împiedica mișcarea. Astfel au generat clinii de la șolduri, de la mîini și broasca de la subraț, acestea fiind elemente principale în structura hainei. Felul cum se aplică, sau cum se amplifică clinii în jurul celor două foi drepte din față și spate a hainei, este diferit de la o zonă la alta, variantele de croială fiind determinate și de considerații estetice și categorii sociale.

Ornamentația hainei o constituie aplicațiile de șireturi (în mod curent negre) denumite „birnașe”, „găetane”, confecționate casnic, și „șuita”, produs industrial. Birnașul, mai vechi decât găetanul, se realizează prin răsucirea firelor de lână cu ajutorul uneltei, numită „popic”, odată în două fire și apoi „presucite” în patru, din care rezultă un șiret rotund. Găetanul se împletește dintr-un singur fir, cu ajutorul unei unelte, „furculița de găetan”, printr-un sistem ingenios, caracteristic spiritului de inventivitate al meșterului popular.

Dispoziția ornamentală urmează aceeași regulă la toate tipurile de haine, birnașul (găetanul) fiind aplicat în primul rând la unirea foilor de dimie „pe vinele mîneții și ale clinilor” și la tivurile hainei (guler, manșete, fețe și poală), de asemenea la „pozunare”, servind și pentru întărirea acestor cusături. Ornamentul principal însă se centrează pe „fețele din piept”, (de la guler, pînă la talie), unde se înșiră într-un strat dreptunghiular diverse motive, „colțurei”, „pui”, „spicul grîului”, „șerpi” etc., terminate la bază cu o „floare înnodată”, motiv de împletitură a birnașului. Unele tighete, sau cusături cu bumbac, ce fixează din loc în loc birnașul, ca mici accente albe pe șiretul negru, agrementează ornamentul.

La prima vedere hainele albe par egale, din toate zonele, examinînd însă mai atent sistemul de croială vom observa că în zona de nord — spre Banat — haina are o singură foaie în față, care despăcată, este lărgită cu doi clini ascuțiți, „clinii fețelor”, spre deosebire de hainele din zona centrală și din sud, unde fiecare față este compusă dintr-o foaie întreagă, fără să necesite clinii de lărgire. Găsim multe variante la sistemele de lărgire la subraț, unde se intercalează „broasca”, sau „clinușul”, sau de unde pornește clinul mare chiar de la subțioară.

Dar cea mai mare diferență apare între „haina dreaptă” și „haina în clini” (ce aparține categoriei sociale înstărite) din zona de cîmpie. În timp ce haina dreaptă păstrează dispoziția obișnuită a clinilor în sens vertical, „haina în clini” adoptă un alt sistem, cu clinii (puși în patru foi întregi de dimie) în sens orizontal, care în cădere dau o mare lărgime „polpoanei” din clini, ceea ce a sugerat denumirea de „haina rochiată” sau „pîlniată” a acestui tip de haină. Dat fiind că pentru confecționarea acestora sînt necesare 10,50 m dimie, avînd și ornamentația de găetane mai luxuriantă, nu a fost confecționată decît în puține sate și numai de către oamenii înstăriți, constituind un privilegiu al acestora.

Între hainele femeiești și cele bărbătești intervin diferențieri mici de ornamentare; ceea ce este însă de reținut, e faptul că femeia nu a purtat „haina în clini”, înlocuind-o în ținuta de sărbătoare cu „scurteica” făcută din material industrial (mai rar din dimie colorată) avînd gulerul și fețele garnisite cu blană de vulpe.

Prețuirea colectivă față de haina albă, care constituie îmbrăcămintea „de sus”, i-a conferit rolul de vestimentație de ceremonial, fiind nelipsită (în trecut) în ținuta mirelui și a miresei; de asemenea există obiceiul, ca oamenii să moară îmbrăcați în haină.

„Iepîngeaua” denumită și „manta voinicească” este îmbrăcămintea practică, care ocrotește omul la drum, în viața de păstor și la vreme rece; „este scutul vieții omului” spune venerabilul bătrîn Ilie Mirescu, de 82 de ani, din Pătulele.

Se îmbracă peste cojoc, peste alte „haine calde”, deci sînt justificate dimensiunile mari ale acestei piese de port. Atît croiala, cît și elementele din care se compune, servesc numai necesitățile practice.

Deosebim două forme de iepîngea, aceea cu mîneță și aceea în formă de pelerină, numite local și „iepîngea oarbă”. Ambele categorii, servind aceleași necesități, sînt croite largi „învolcate”, cu clini mulți, prevăzute cu un guler mare, pătrat, la spate „chepeneagul”, care, ridicat, se încheie pe cap în formă de glugă.

Dat fiind frecvența mai pronunțată a „iepîngelei oarbe”, aceasta apare în două sisteme de croială: cu clini dispuși vertical, sau cu foile de dimie puse orizontal (4 foi unite prin cusătură) și cu intercalări de clinșori la gît. În ambele cazuri croiala iepîngelei reflectă idei inedite și multă originalitate.

Iepîngeaua este confecționată de asemenea din dimie, dar de culoare închisă: neagră sau brună, vopsită în gospodărie. Puținul decor ce-l are este plasat pe gulerul mare, „chepeneagul”, sub formă de „șuită”, șireturi colorate, făcute „cu cîrligul” și modeste aplicații din postav colorat.

Menționăm că deși informările orale confirmă existența iepîngelei în trecut și în zona subcarpatică, aria de răspîndire, în mod masiv, a iepîngelei s-a dovedit a fi Cîmpia dunăreană, dat fiind originea de stepă a acestui tip de haină, pătrunsă în țara noastră prin contactul cu populația slavă.

Cojocul sau *pieptarul* s-a purtat alături de hainele de dimie, în anotimpurile răcoroase. Confecționate din blană de ovine prezintă mai multe forme: pieptarul înfundat (încheiat pe umeri), pieptarul despicat în față și cojocul lung, folosit la drum. În aria județului Mehedinți cojoacele nu prezintă deosebit interes sub raportul artistic al decorului.

D. ÎNCĂLȚAMINTEA

Și în Mehedinți, ca pretutindeni în țara noastră, încălțăminte tradițională a țaranului a fost opinca. Confecționată din piele de vită sau porc, argăsită sau „cu părul neras”, era încrețită lateral, unită „cusută” la vîrf, unde se termina în „gurgui” sau „cioc” și unde tineretul prindea și un ciucure roșu, „țap din lînă”. Bărbatul își învelea piciorul în obială de dimie albă, sau „pestriță” (în zona de nord, unde se purtau obiele cu „cadrele” negre). Iarna înveleau obiala peste cioarec.

Femeile purtau „călțuni” din dimie, în formă de tureci (fără labă) care le înveleau pulpele pînă peste genunchi. Marginea de sus răsfrîntă era ornamentată cu găetane. Peste călțuni, de la pulpă în jos, se puneau obiala albă din dimie, tivită „bătută cu cicic” (lînă roșie), care înfășura piciorul în linie diagonală.

În zona de munte, călțunii aveau și talpă, primind forma de cizmă, și serveau ca o bună încălțăminte în timp de iarnă.

Opincile se legau de picior cu „nojițe”, curele din piele de vită, înfășurate de trei ori pe gleznă și prinse cu o copcie de fier, denumită „goangă”.

Încă de la începutul secolului al XX-lea a pătruns în mediul rural încălțăminte confecționată industrial, începînd cu „imineii” papucii femeiești, purtați în zona de sud.

Bineînțeles că din încălțăminte de oraș, s-au împămîntenit în primul rînd bocancii, dat fiind calitatea lor de rezistență.

E. COMPONENTA ȘI TIPOLOGIA COSTUMULUI POPULAR

1. COSTUMUL FEMEIESC

Pe teritoriul județului Mehedinți, portul popular femeiesc prezintă două forme principale, care se încadrează în tipologia generală a provinciei istorice Oltenia și anume: 1) costumul cu *vîlnic* denumit „opreg creț” în zonele din nordul județului; „catrință”, „zăvelcă” sau „opreg” în zona de cîmpie și 2) costumul cu două *catrințe* dreptunghiulare (perpendiculare), numite „opreg îngust” și „fistic” în nord și „prestelcă” sau „zuvelcă” în Cîmpia dunăreană.

Componenta costumului cu cămașa lungă (sau deosebit ciupagul și poalele), încinsă la talie cu brîul și brăcira, unde se prinde fie *vîlnicul*, fie cele două *catrințe* (una în față și alta la spate), rămîne aceeași la toate variantele, ce le prezintă diferențierile zonale mai restrînse de pe teritoriul Mehedințiului. Deosebiri de detaliu, care se desprind din aceste două forme de port, de la un loc la altul, nu privesc componenta costumului, ci structura însăși și compoziția ornamentală a pieselor ce compun costumul. Singura excepție — care însă se referă la ordinea în îmbrăcare a pieselor de port — apare la felul de împerechere a brîului cu brăcira (prezente ambele în costumul femeiesc) dat fiind că în unele zone, la costumul cu două *catrințe*, peste brîul încins pe cămașă se încinge imediat și brăcira, ca cele două *catrințe* să fie prinse, pe urmă, peste acestea (mod de a se îmbrăca și în Banat). În alte zone însă ordinea rămîne cea obișnuită, cu bliul încins peste cămașă, apoi prins *vîlnicul* (sau *catrințele*) peste care se încinge brăcira, ce, în mod normal, fixează aceste piese de talie.

Pe harta etnografică a județului Mehedinți, privind portul popular, se conturează între cele două zone extreme: zona subcarpatică de munte și Cîmpia dunăreană (cu aspecte net diferențiate) o largă zonă centrală, cuprinsă între colinele Livezii și a Poroinei la sud, și acelor dintre Izvorul Bîrzei, Ilovăț, Sișești și Căzănești la nord. În această enclavă etnografică, ce cuprinde comunele Malovăț, Hușnicioara și Prunișor, costumul femeiesc păstrează elementele tradiționale cele mai valabile, care reflectă, în contururi bine definite, valoarea documentară a costumului autentic, specific Mehedințiului.

Vom prezenta acest tip de costum pentru a arăta apoi filiația ce îl leagă de portul femeilor din celelalte zone, cuprinse în teritoriul județului Mehedinți.

Cea mai simplă formulă a costumului femeiesc, care reprezintă totodată și componenta străveche a vestimentației din aceste locuri, este costumul cu două *catrințe*, denumite local „opreg îngust” și „fistic”, avînd ornamentația lineară: opregul de la spate cu vîrgile orizontale iar „fisticul” din față, cu vîrgile verticale („ca să se cunoască din opreg”). Nota caracteristică a acestor piese este, înainte de toate, sensul divers al vergilor (orizontale și verticale) ce se succed uniform fără întreruperi (fără chenare) reprezentînd motive mărunte modeste, alese în mod curent, cu spetează. Fondul roșu (mai aprins sau mai închis) este de asemenea specific acestor piese, care se poartă perechi, ornamentate fiind cu aceleași motive. Poalele cămășii rămîn descoperite pe părți. Este costumul de vară, purtat frecvent de bătrîne și de fete tinere. Potrivit și în acord cu factura modestă a acestui costum, cămașa prezintă în mod cronologic toate fazele celor două tipuri: cămașa dreaptă, sau cămașa încrețită la gît, începînd cu ornamentul redus la un singur rînd orizontal pe umăr „umerăș”, din portul bătrînelor, pînă la decorul cu altiță, încreț și rîuri pe mîneacă.

Capul este îmbrobodit cu peșchir, sau cîrpă, peste părul adunat în „conci”; la muncă se poartă legătura triunghiulară.

Din acest costum a evoluat așa-numitul „costum național”, cu opregele înguste egale, ornamentate ambele cu vergi orizontale, care se aglomerează la marginea de jos într-un che-nar dezvoltat cu o „vargă mare” sau „rînd mare la poală”.

Al doilea tip de costum, cu *vîlnic* numit local „opreg creț”, reprezintă costumele sărbătorești purtate însă în formă mai simplă și ca îmbrăcăminte de iarnă. Aspectul său diferit față de costumele cu 2 catrințe apare în primul rînd în linia evazată a siluetei, vîlnicul fiind încrețit la talie, lărgit la poală și cuprinzînd de jur împrejur corpul femeii. În mod firesc, poalele cămășii sînt acoperite, și ceea ce se vede din ele — fiind mai lungi decît opregul — este porțiunea tivului de jos.

În zona centrală, de care ne ocupăm, găsim formele de bază ale multiplelor categorii, ce le prezintă vîlnicul în județul Mehedinți:

1. Cea mai veche categorie este „opregul creț”, țesut integral din lînă, „pînzește” (năvădit în patru ițe și țesut în două, practică specifică Mehedințiului), denumit și „opreg mărunt”. Ornamentația o constituie vîrgile subțiri și dese în sens vertical „vîrgat cu suveica” și un grup de vîrguțe și orizontale, jos la bordură, denumite „strează”. Tivul este „bătut” (un drug din cusătură) cu fir de lînă.

2. Găsim opregul „țesut vîlnic” (cu urzeala ascunsă) ornamentat cu „rîuri alese”, vertical, pe cîmpul roșu „cicic”, ceea ce-i conferă o mare prețiozitate, în aprecierea colectivă. Acest opreg „vîlnic” răspîndit peste întreaga suprafață a Mehedințiului reprezintă, atît prin tehnica țesăturii, cît și prin ornamentația de rînduri alese, piesa costumului de sărbătoare.

3. Găsim aici opregul țesut în 4 ițe, „dimiului”, sau în „ochiuri”.

4. Este prezent și opregul de tradiție locală, țesut în 5 ițe, cu motive reliefate, de „pituțe” și „mură”.

5. Și în fine, „opregul cu ițe” — cea mai recentă formă — realizat din alesătură cu cocleți.

Cămașa purtată la costumele de sărbătoare — cu opregul creț — prezintă cele mai valabile elemente ale tipului autentic de Mehedinți. La prima vedere costatăm abundența materialului folosit și somptuozitatea decorului. Celor patru foi de pînză ale stărilor, se alătură cîte două foi ale mîneșilor, care ajung pînă la talie prin lărgimea lor. Gura cămășii este despătată pînă la brîu. Specifică acestei zone de baștină a costumului mehedințean, este decorul „nășipit” al cămășii, desfășurat larg, în motive mărunte bine conturate și dispuse de obicei în „rîuri sabiate” (oblice) pe mîneșă. O notă caracteristică apare în decorul fețelor cămășii, totdeauna în „blană de rîuri”, lată, plasată mai îndepărtat de gură. Alțița croită separat, compusă din rînduri alăturate strîns și „săbăcite” între ele, respectă canonul străvechi al decorului, avînd rîndul de sus totdeauna desprins. Încrețul este prezent și cusut, în mod curent, în tehnica tradițională.

Ornamentația cămășii executată prin cusătură (arareori prin țesătură) în puncte specifice, dintre care „punctul bătrînesc nășipit” realizează aspectul reliefat, păstrează coloritul natural al lînei sau al borangicului și nuanțele de vînat „poroinic” (roșu închis) și „nucăriu” (cafeniu) ai coloranților casnici. Arniciul negru și cel roșu, ce a urmat, apare adeseori vopsit în „modur” (o nuanță liliachie).

Mijlocul este încins totdeauna cu briul roșu, iar peste briu cu brăcira nevedită în „ochiuri” sau „șerpi”.

Femeia își învelește capul cu „cîrpa de borangic” bogat ornamentată, cu accente de culori, adeseori pe fondul gălbui al borangicului. „Conciul”, care cuprinde părul, este nelip-sit, de asemenea și „spelcile” sau „scălușele” cu care se fixează cîrpa de conci.

După cum am menționat, cele două forme de costum: 1) cu două catrințe și 2) cu vilnic, le găsim răspândite peste întregul teritoriu al Mehedințului. Îndelungatul proces de evoluție, dictat de diverși factori locali — între care influențele periferice au avut un rol important — a dus și aici la cristalizarea unui stil propriu fiecărei zone mai restrînse, care a dat forma de astăzi portului popular mehedințean.

În zona de nord, care se întinde de la poalele Carpaților, pînă la zona centrală amintită, surprindem manifestarea unei arte viguroase, printr-o pronunțată sobrietate în decor, culoare ca și prin preferința față de materiale și tehnici, ce asigură rezistență.

De asemenea se resimte aici respectarea formelor tradiționale locale, care par mai puțin alterate de influențe străine. Transformările și suprapunerile intervenite în timp reflectă o filiație directă cu concepția și stilul local tradițional.

Opregele cu fondul negru, vișiniu sau nucăriu păstrează decorul original de vărgi și robustețea dimensiunilor mai largi. Decorul de rînduri alese pe cîmpul roșu „cicic”, atît de prețuit, este rar. Un element tradițional „streaza” (bordura de la poala opregului) este nelip-sită la opregele țesute „pînziului” sau „dimiului”.

Aceeași sobrietate caracterizează și cămășile cusute sau alese în război cu arnici negru sau vișiniu, în motive mari, conturate sever, care se încadrează într-o „blană” pe mîncă și pe piept. Alțița este adeseori eliminată din decorul cămășii în această extremitate a Mehedințului.

Capul, cu părul cuprins în „conci” este învelit în aceeași cîrpă, denumită aici „bro-boadă”, care a rămas din bumbac, borangicul fiind un material cu o frecvență redusă în această zonă.

Ca o notă caracteristică a microzonei, de munte, constatăm persistența tipului de costum cu două catrințe: „opreg îngust și „fistic” (purtat frecvent și pe teritoriul vecin al Gorjului) forma de port cu vilnic „opregul creț” fiind considerată ca pătrunsă mai recent aici din zonele de sud. Aceasta o confirmă și informările orale ale bătrînilor din Obîrșa de munte și Godeanu, ca și faptul că în unele localități de aici, s-a purtat pînă recent opregul creț în asociație cu fisticul în față, ca o reminiscență a formei de port băstinaș, cu opregul îngust în spate și fisticul în față. În această zonă, costumul zilelor noastre prezintă — cum mai rar întîlnim în alte părți — o justă valorificare, ca și o potrivită soluționare tehnică a elementelor tradiționale. Cămășa cusută sau aleasă în război cu mîna, odinioară, este astăzi aleasă cu cocleți în variate motive geometrice, păstrînd stilul local în organizarea decorului. De asemenea, opregul creț a păstrat dispoziția ornamentală „cu poală”, fiind decorat astăzi cu o suită de vărguțe dense pe porțiunea inferioară, ceea ce-i conferă denumirea de opreg „cu poală” sau „cu cot”. Coloritul sobru este de asemenea menținut.

Față de simplitatea, uniformitatea și sobrietatea din zona de nord, costumele femeiesc din Cîmpia Dunării, extrema de sud a Mehedințului, prezintă o mare varietate de forme, o exuberanță coloristică și o virtuozitate tehnică, ce reflectă o continuă căutare de noi și rafinate atribute estetice. Dar aspectul complex al costumului popular din această zonă se datorește și filierii cu străvechea cultură a spațiului dunărean, care a cuprins deopotrivă zona de nord, ca și cea de sud din cursul bătrînului fluviu. Marea unitate a formelor de cultură de pe întreaga Cîmpie dunăreană se înscrie și în tradiția străvechilor legături ale acestei zone cu aria culturală bizantino-orientală, al cărei strat de civilizație s-a suprapus pe trunchiul viguros autohton din aceste locuri.

Unitatea tipologică a costumului românesc se păstrează, puternică și bine încheată, dat fiind că elementele de suprapunere, ce marchează caracterul local al portului din Cîmpia dunăreană, vizează mai mult detaliile de decor și tehnică, fără să desprindă forma costumului de tipologia sa de bază și, în cazul nostru, de structura costumului mehedințean.

Elementul caracteristic al costumului din această zonă este „vîlnicul”, pe care îl mai găsim aici sub aspectul său original : compus din două foi, țesut subțire, ornamentat cu vârgi și alesătură înguste și purtat scurt, cu poalele cămășii pronunțat vizibile. Este denumit local „vălănic”.

Tipul de costum cu două catrințe perpendiculare, denumite aici „prestelci”, are o frecvență redusă și nu pare să aparțină portului de origine locală. Prestelca derivă din vîlnic, din țesătura căruia se taie; deci preocuparea pentru confecționarea prestelcii în sine, pe baza unei forme tradiționale (așa cum o găsim în zona de nord, la „opregul îngust” și la „fistic”) este inexistentă aici.

În schimb vîlnicul, care prezintă o neîntîlnită varietate, este purtat în toate ținutele, forma lui cea mai prețuită „catrința” sau „zăvelca” cu „rînduri alese” pe cîmpul roșu „cicic”, fiind răspîndită masiv peste întreaga suprafață a cîmpiei și purtată în componență cu o cămașă de calitate, avînd decorul clasic de altiță, încreț și rîuri cusute cu borangic, sau arnici.

Aceeași componență apare și cu „opregul în ochiuri”, de asemenea prețuit, dar aparținînd însă unei arii de răspîndire foarte restrînsă.

Cîrpa de borangic, care îmbracă capul în această ținută de sărbătoare, nu se leagă peste „conci” (inexistent aici) ci peste legătura triunghiulară, care susține părul.

Alături de îmbrăcămintea cu aspect luxuriant a „catrinței alese” și a „opregului în ochiuri” s-a dezvoltat în mod inevitabil și ținuta de muncă a femeii, marcată prin „opregul învârgat” de factură modestă, asociat cu cămașa simplă numai cu un „rînd peste umăr” sau altița cu „îngrădea” fără de încreț și rîuri pe braț.

O formă nouă de port este „sumna”, o fustă din bumbac țesută și încutată artistic, care se poartă cu cămașa cu platcă, ambele prezentînd forme influențate de îmbrăcămintea orașului. Aceste piese de port apar numai în Cîmpia dunăreană, în zonele din nord, fiind inexistente.

În colțul de est al județului Mehedinți, găsim o interesantă categorie de vîlnic negru (mai rar galben sau roșu) cu origini necunoscute, „zăvelca cu betea”, ornamentată prin broderie cu beteală argintie. Costumul cu această „zăvelcă” strălucitoare se încadrează în tipologia unei restrînsă enclavă și reprezintă o ținută de sărbătoare în vestimentația femeii.

2. COSTUMUL BĂRBĂTESC

Costumul bărbătesc are o componentă mai simplă decât cel femeiesc, reflectând o mare unitate peste întreaga întindere a țării noastre. Se compune din aceleași piese pretutindeni: căciula sau pălăria, cămașa îmbrăcată direct pe corp, care se poartă peste cioareci sau izmene (cu excepția unor cazuri, când cămașa se viră în cioareci), brîul cu care se încinge mijlocul, cioarecii și încălțăminte. Costumul este completat, în unele regiuni, cu vesta din dimie și în altele cu pieptarul din blană de ovine.

Păstrînd aceeași componentă, costumul bărbătesc de Mehedinți se încadrează în tipologia mai restrînsă a Olteniei, avînd ca notă caracteristică portul cămășii virite în cioareci la ținuta de iarnă sau cea de sărbătoare, iar brîul încins în așa fel, încît cămașa rămîne vizibilă sub talie, dat fiind că cioarecii ajung cu betelia numai pînă la șolduri.

Față de costumul femeiesc, cel bărbătesc prezintă o mai redusă varietate, de la o enclavă etnografică la alta, totuși diferența între portul bărbaților din zona subcarpatică și aceea de Cîmpia dunăreană este evidentă. Elementele definitorii care determină diferența între cele două tipuri principale de port mehedințean apar atît în materia primă și tehnica de confecționare, cît și în croiala pieselor de port.

La munte s-a păstrat în mai mare măsură cămașa dreaptă, care s-a purtat paralel cu cămașa cu platcă pînă astăzi. De asemenea, s-a perpetuat aici și utilizarea firului de cînepă, care îndoit cu firul de bumbac dă pînzei o consistență specifică; suprafața netedă ne arată că aici nu a pătruns decorul de dungi („marginii”) în țesătura pînzei. În croială, cămașa din nordul Mehedințiului păstrează structura obișnuită, cu cele două foi drepte ale staniilor și cei doi clini pe părți. Lungimea cămășii nu depășește genunchii. Ornamentația redusă a cămășii din această zonă este compensată prin „cheița” decorativă, ce unește foile cămășii.

În Cîmpia Dunării, cămașa prezintă tipul specific acestei zone, cu o largă arie de răspîndire pe cursul marelui fluviu. Este cămașa de dimensiuni mari: largă, cu stanii din trei foi, cu cîte trei clini pe părți și lungă, că „bate călcîiele”. Se poartă suflecată la mijloc „cu sîn”. Dar cămașa de cîmpie prezintă și în materia primă esențiale diferențieri față de cea de munte, folosindu-se aici bumbacul și borangicul, din care se țese o pînză mai suplă, creață, ornamentată cu dungi din țesătură („mărgini” sau „chenare”). Ornamentația mai bogată aici, apare sub forma de „sabace” pe pieptul cămășii, iar la tivuri găsim „bebilurile”, specifice și nelipsite cămășilor de aici.

Cioarecii din zona subcarpatică, făcuți din dimie, țesută integral din lînă, îndesată la puiă, sînt croiți mai strîmți pe picior, avînd în față, sub betelie, totdeauna, acele două deschizători ovale, în jurul cărora se centrează decorul de bîrnașe și găetane negre. Aplicarea găetanului pe cusăturile de unire ale foilor și în jurul turului subliniază croiala cioarecilor de munte.

În Cîmpia Dunării, unde clima indică o îmbrăcăminte mai ușoară, dimia țesută cu urzeală de bumbac și numai băteala din lînă, se dă, pentru îndesat, la „gratie” care o păstrează mai suplă. În croiala cioarecilor, ce se încadrează în tipologia hainelor cu dimensiuni dezvoltate ale Cîmpiei dunărene, lipsește formula cu „tur” a cioarecilor de munte, aici, intervenind clinii mari, care dau acestei piese de port linia largă, specifică zonelor din sudul țării.

Ornamentul de găetane negre lipsește aici, apare însă — la cioarecii de mare ținută, din „șaic” — un ornament de șireturi ce ocolește o „roată” de postav colorat, aplicat la buzunare și care prezintă similitudini cu un stil propriu portului bărbătesc de peste Dunăre.

Bărbatul își încinge mijlocul cu brîul, iar peste briu se înfășoară cu „brăcira“. Brîul roșu, specific costumului bărbătesc de pretutindeni, este, în Mehedinți, adeseori înlocuit cu „brăcira“ lată. Menționăm sistemul de a purta cioarecii numai pînă la șolduri, lăsînd vizibilă cămașa între betelia cioarecilor și brîul încins la talie.

Diferențierea între munte și cîmpie apare și în forma și portul căciulii, care este țuguiață la munte, unde se poartă „frîntă într-o parte“ și rotundă la cîmpie, purtată cu „țarc“ (îndoituri circulare pe creștet). Căciula țuguiață, prezentă și la cîmpie, se poartă „înduplecată“ spre spate.

Din cele de mai sus putem desprinde tipologia portului popular din Mehedinți, atît cel femeiesc cît și cel bărbătesc, din care reiese încadrarea sa în marile categorii de tipuri generale ale costumului popular românesc, dar totodată și conturarea sa în tipuri zonale și subzonale, ce apar atît de pregnant în Mehedinți, care cuprinde în limitele sale zone etnografice — Carpați și Dunăre — cu o pronunțată diferență între ele și cu un distinct caracter local.

8

9

14

15

16

17

19

20

22

23

26

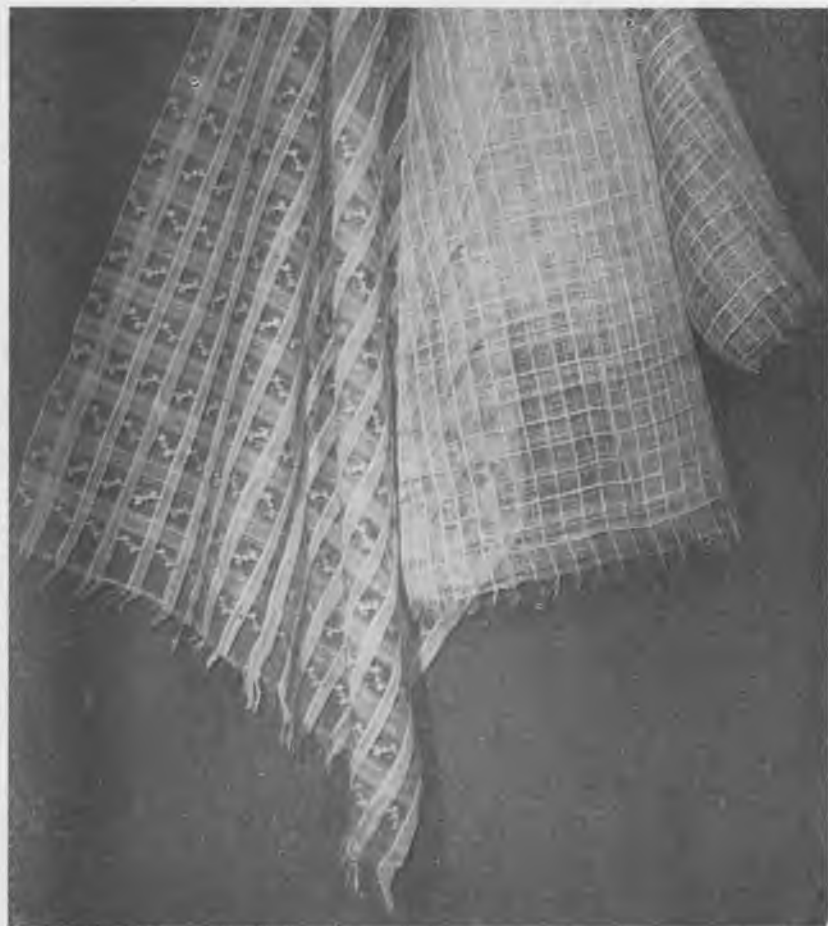

38

39

40

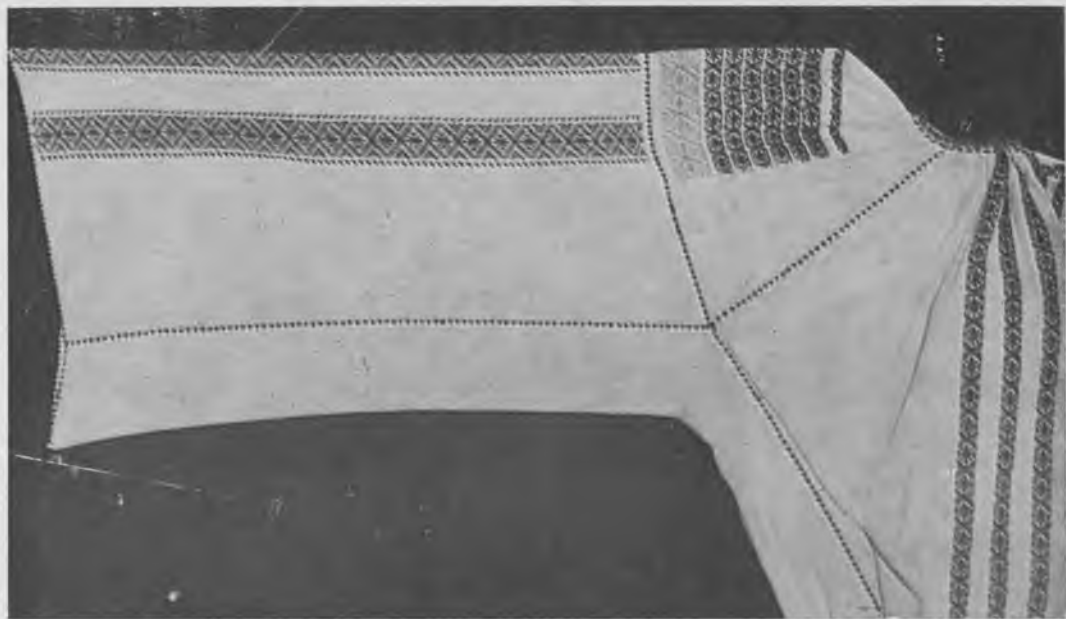

43

42

44

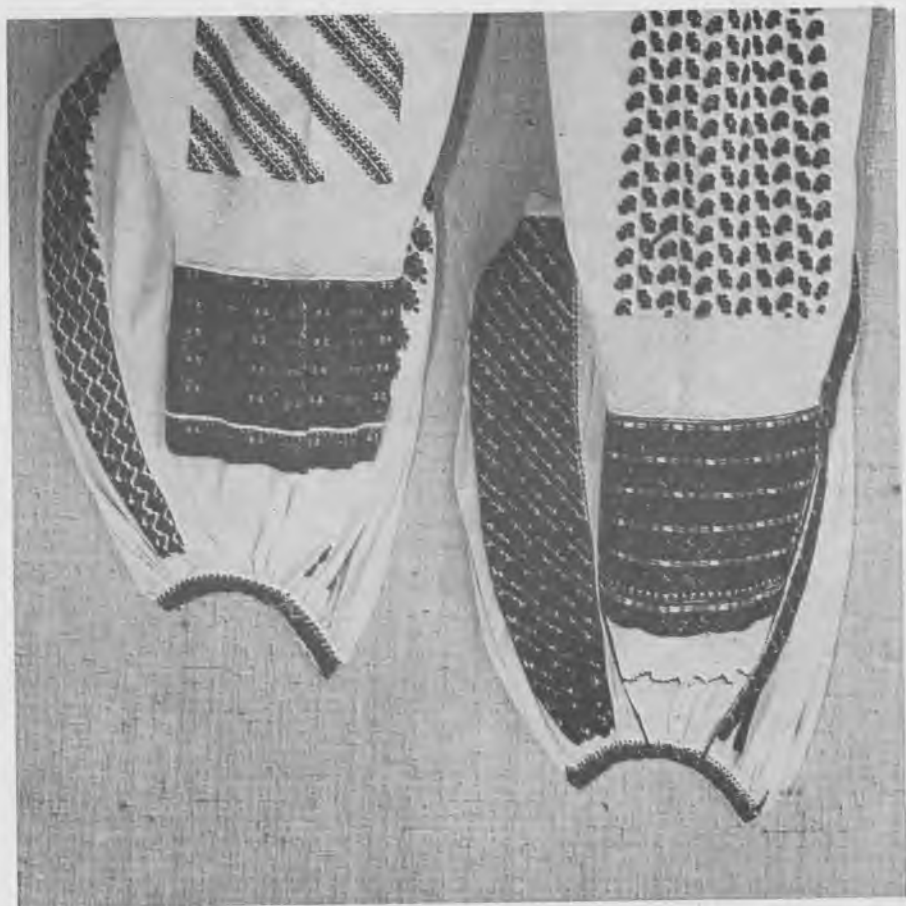
45

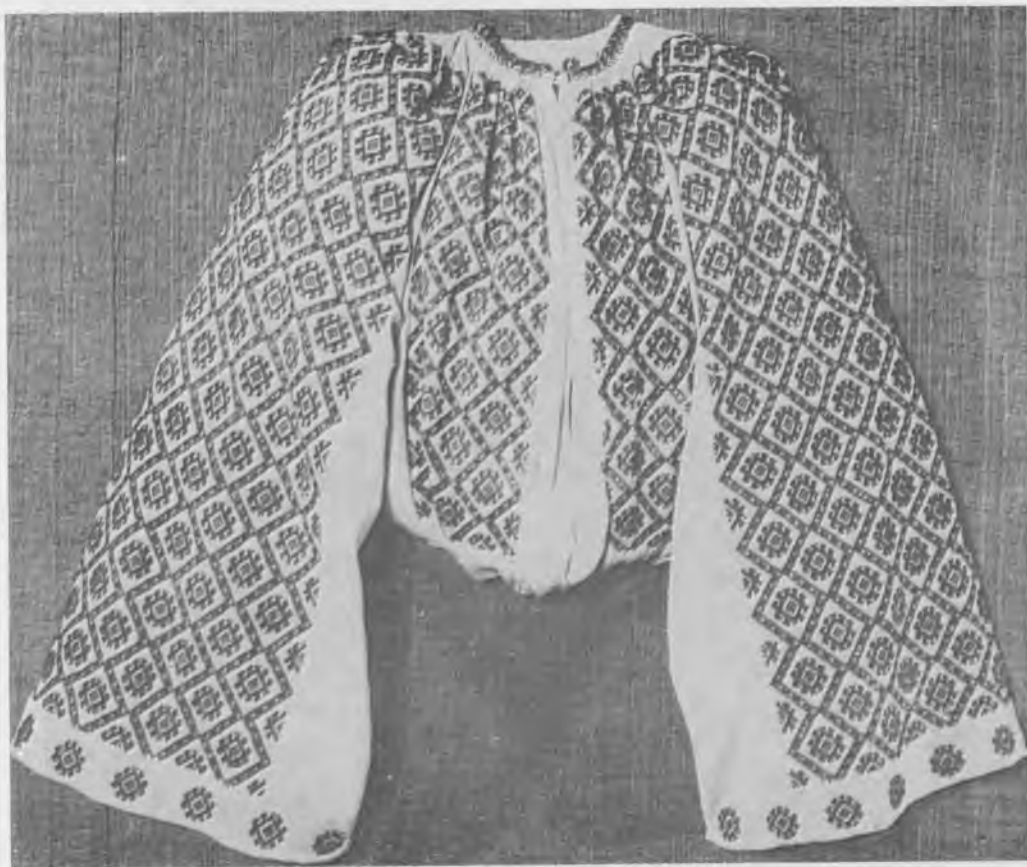

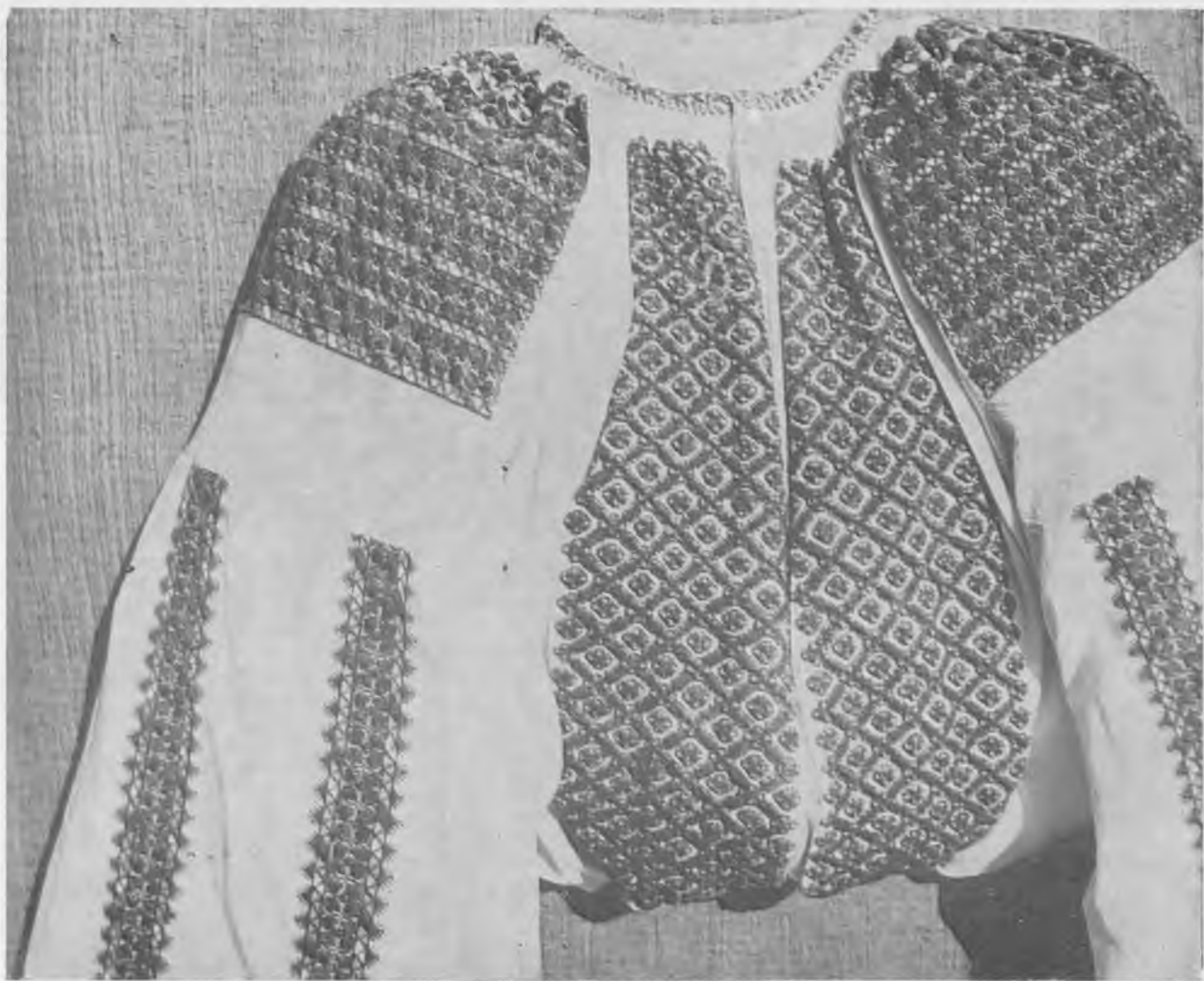

8f

52

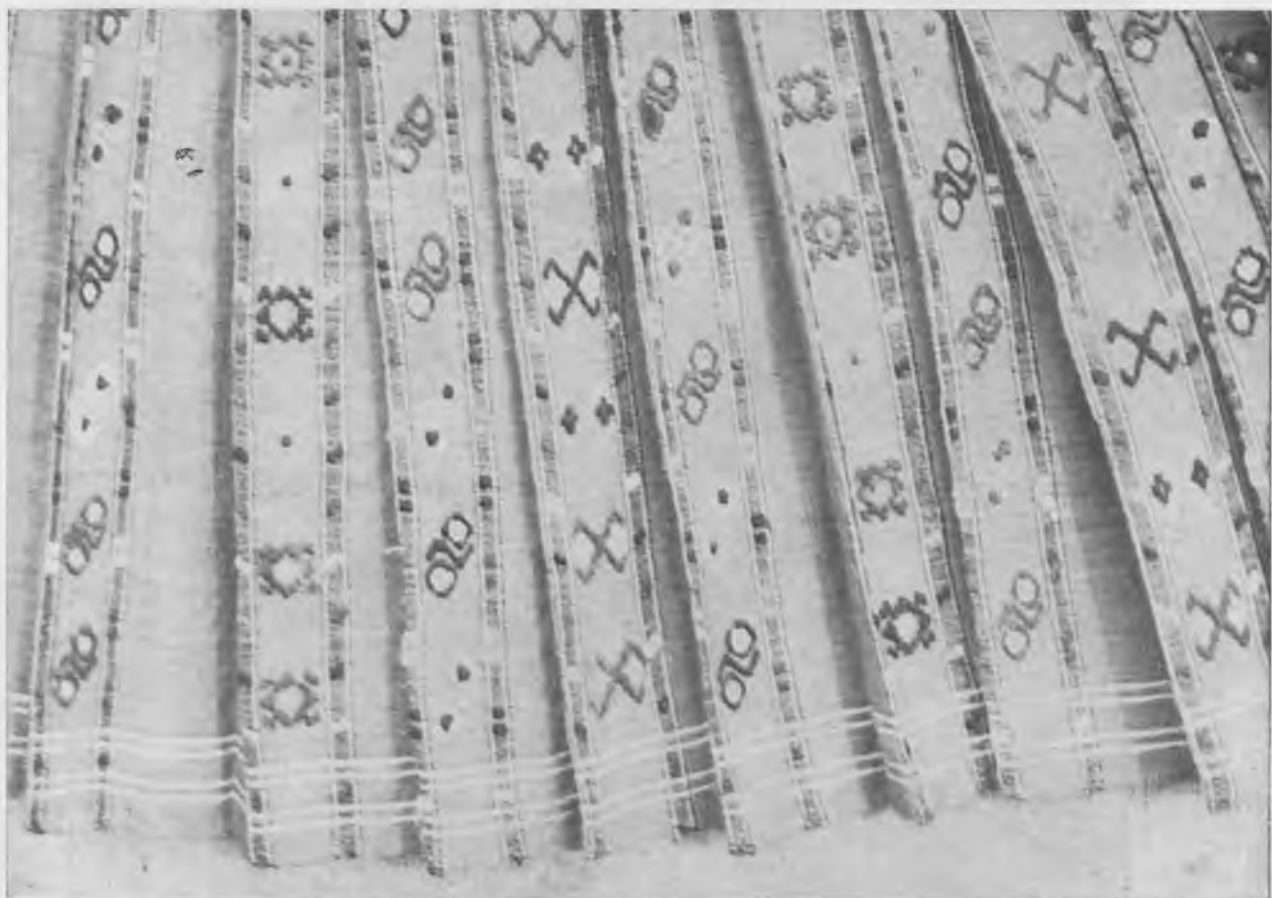
54

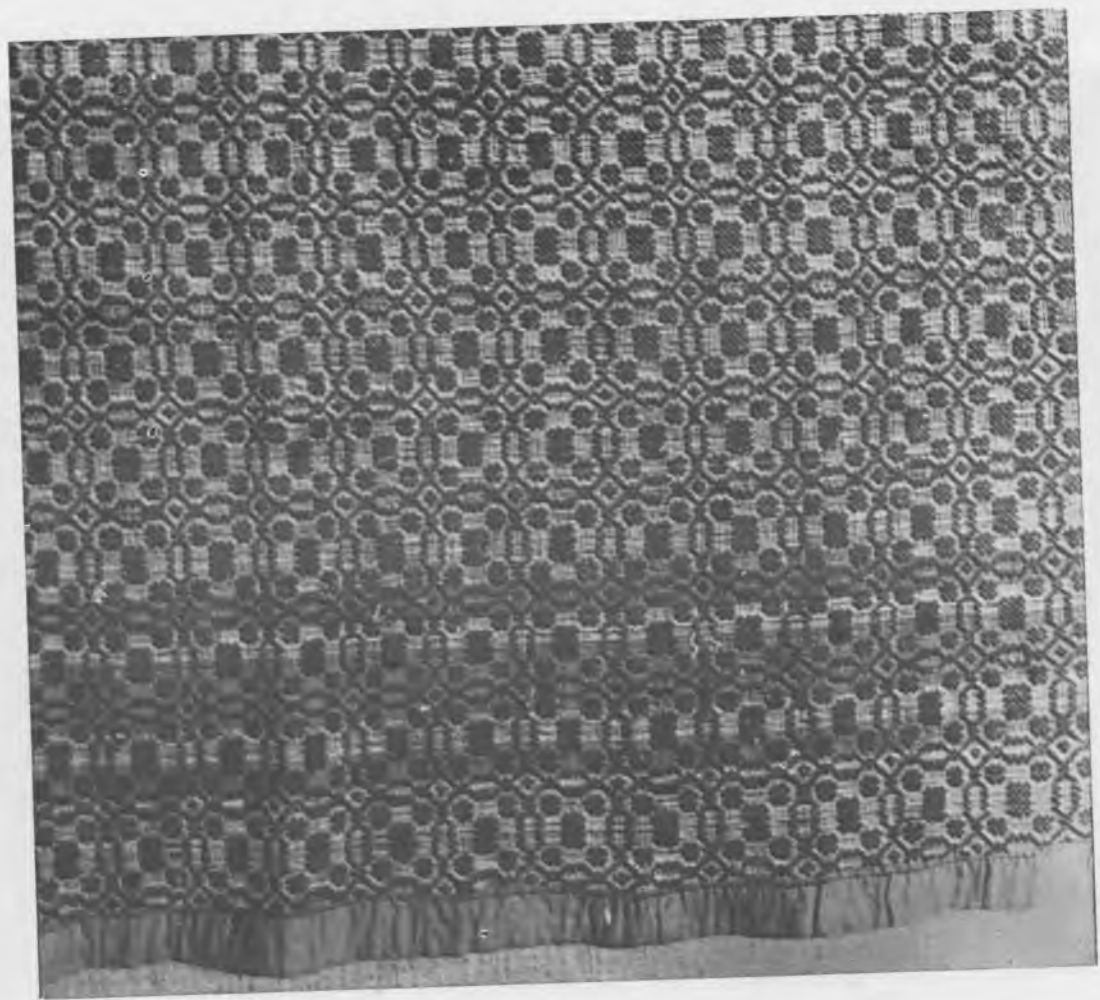

53

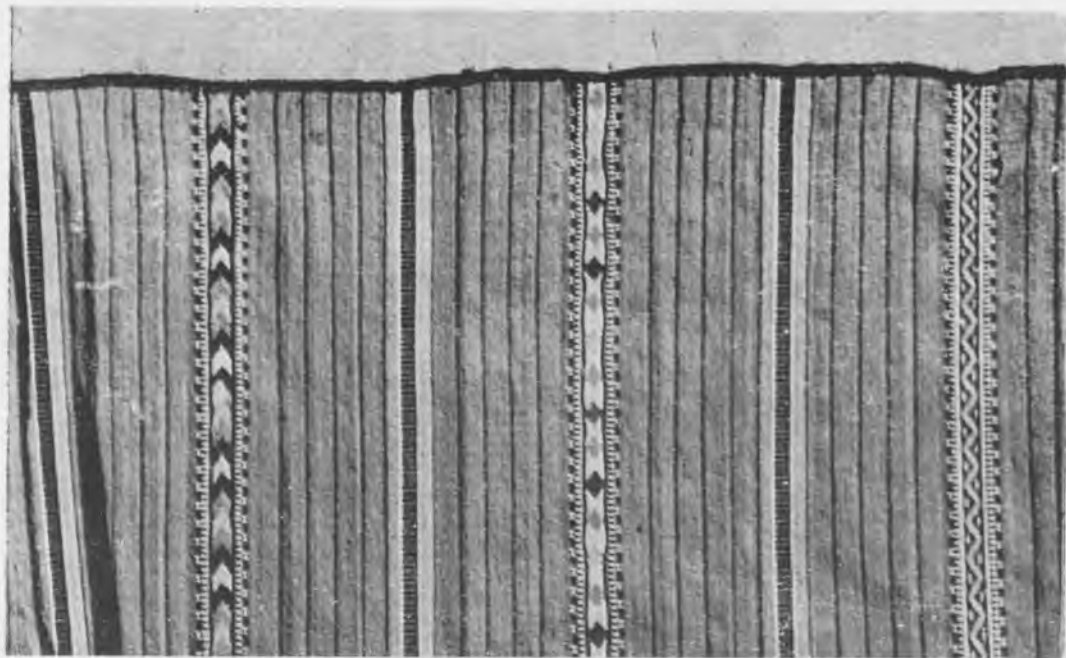

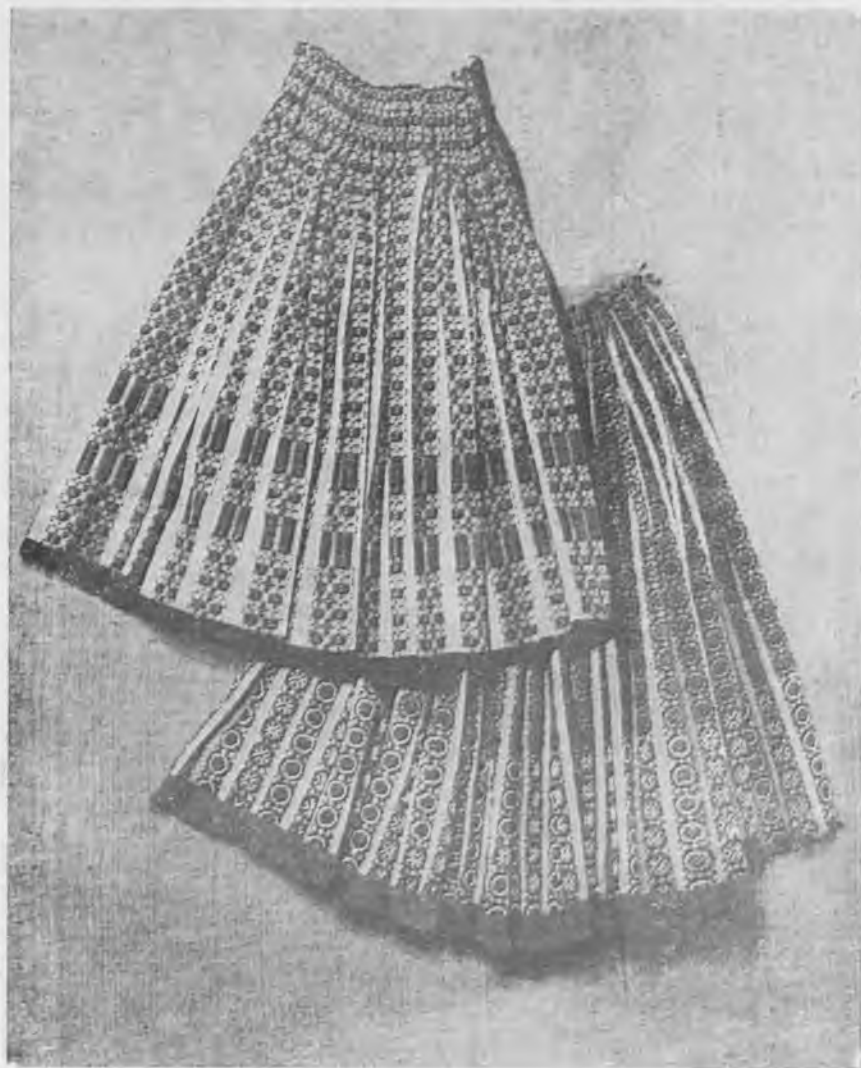

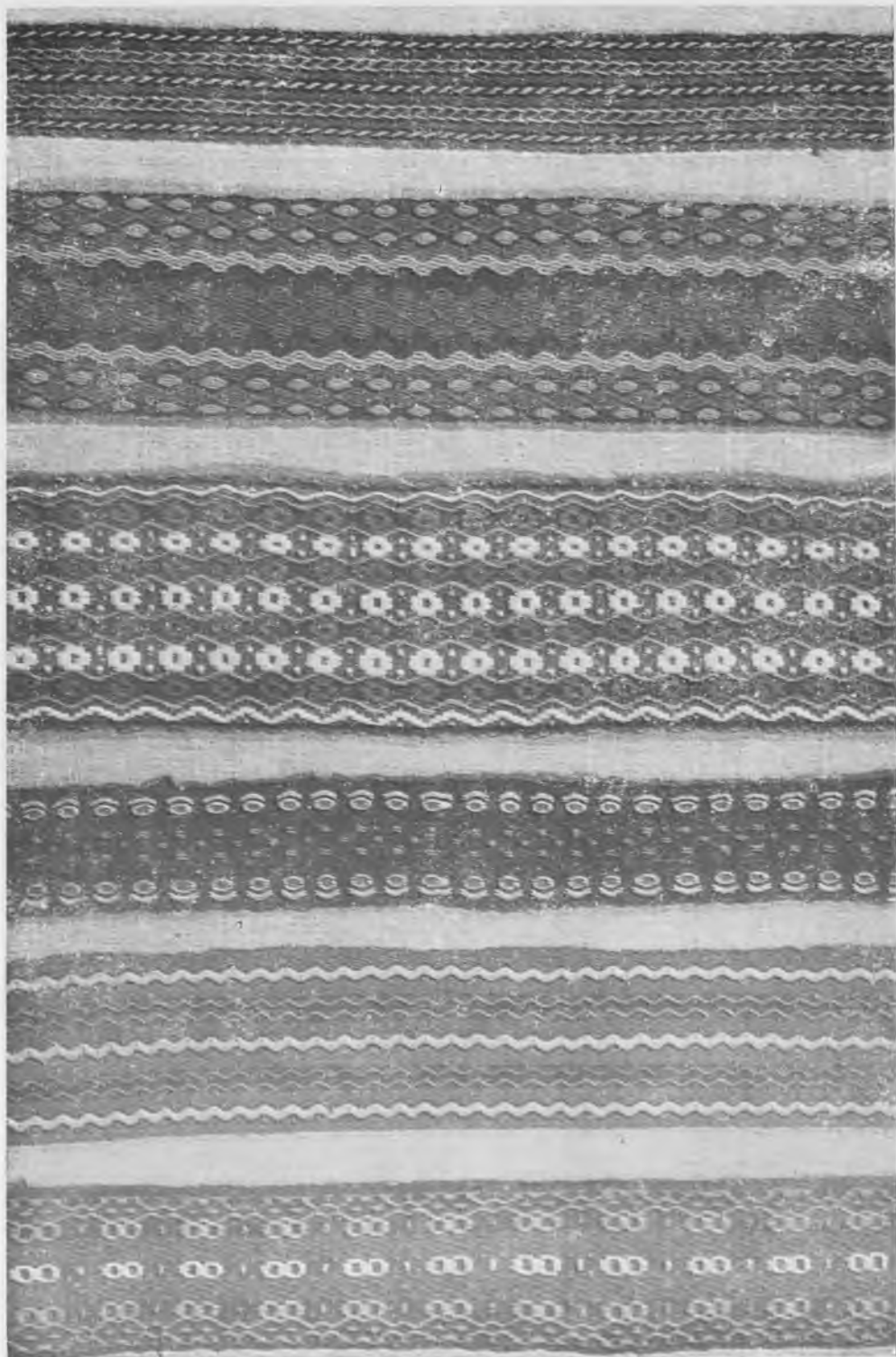
60

61

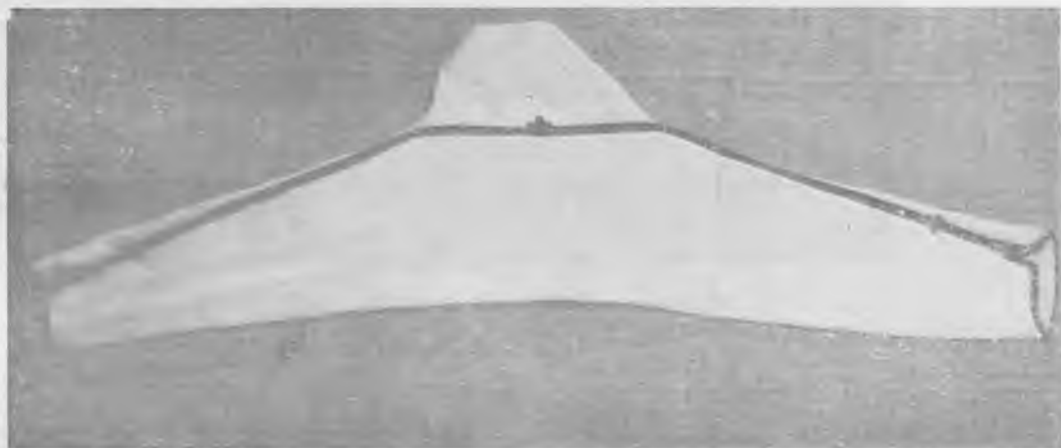

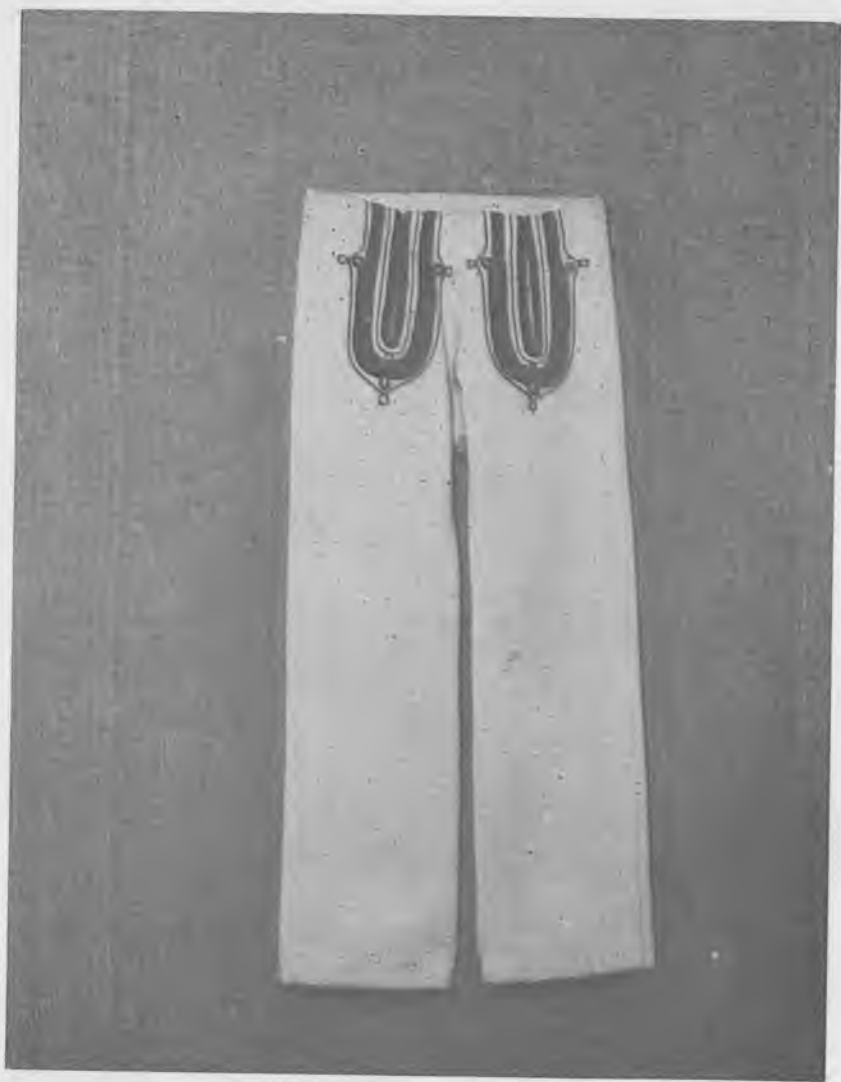

67

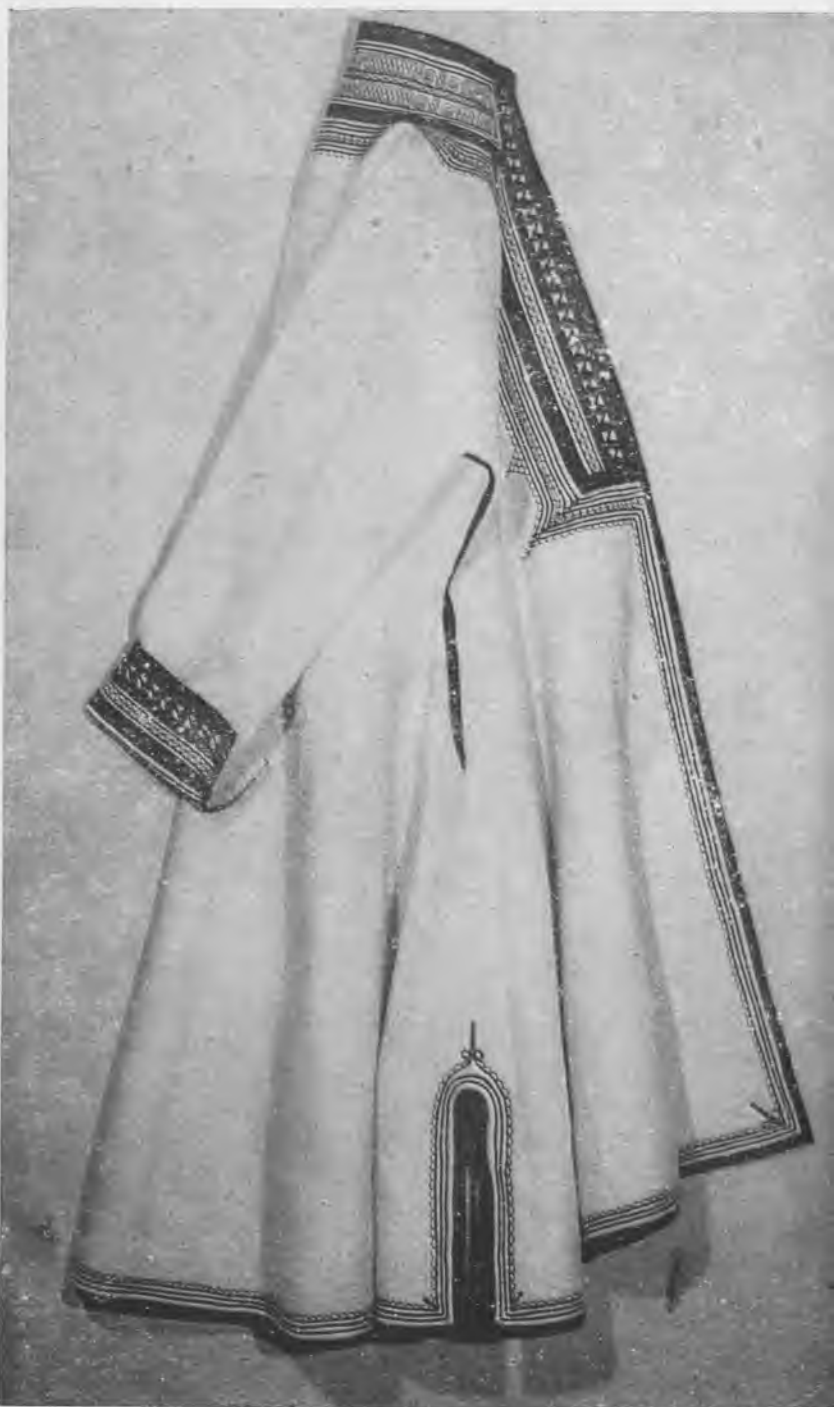
68

69

70

71

LEGENDA

1. Costum femeiesc cu vilnic „opreg creț” din zona centrală a județului Mehedinți. Reprezintă tipul specific de Mehedinți.
2. Costume din zona de nord a județului Mehedinți.
3. Costum femeiesc din zona de sud a județului Mehedinți.
4. Costum femeiesc cu „zâvelcă cu betea” din zona extremă de est a județului Mehedinți.
5. Costum femeiesc cu „creț cu col” de tip nou, din zona de nord a județului Mehedinți.
6. Costum femeiesc cu două catrințe „fistic” și „opreg îngust” de tip nou.
7. Femeie imbrobodită cu „cîrpă de borangic” prinsă cu „spelce” de „conci” din zona centrală a județului Mehedinți.
8. „Cîrpe de cap” din bumbac învărgate.
9. Maramă „cîrpă de borangic”, ornamentată cu alesături de „șebace”.
10. Femeie purtînd „cîrpa de borangic” cu capetele atîrnate drept pe lîngă obraji. Zona de sud a județului Mehedinți.
11. Femeie legată cu „cîrpa de borangic” în sistemul „cu fontă” din zona de sud a județului Mehedinți.
12. Cămăși femeiești cu ornamentația specifică de Mehedinți: altița din rînduri orizontale, situată sus pe umăr, încrețul sub altiță și „rîuri drepte”, sau rîuri „în deal și vale” pe braț. Coloritul „modur” este de asemenea specific.
13. Ornamentația cămeșii cu „altiță”, „încreț” și „rîuri” pe braț. Deasupra altiței observăm „rîndul de sus” care se desprinde de corpul altiței.
14. Cămașă femeiască cu „blană năsipită pe mîneacă și pe piept, cusută cu „punct bătrînesc” din zona centrală a județului Mehedinți.
15. Cămașă femeiască cu „blană cu bobici” pe mîneacă și pe piept, din zona centrală a județului Mehedinți.
16. Cămăși femeiești cu altițe și brațul cu „rînduri sabiete” (oblice și cu „rînduri în furci” (unghiuri) din zona de nord a județului Mehedinți.
17. Cămăși femeiești cu „rîuri deantregul” pe mîneacă: „rîuri drepte” și „rîuri sabiete”.
18. Vilnic, denumit „opreg creț”, „catrință” sau „zâvelcă” în graiul mehedintean.
19. Vilnic „vărgat cu suveica” și vilnic „cu zimțșori printre vârgi” din zona de nord a județului Mehedinți.
20. Vilnice cu „rînduri alese” din zona de nord a județului Mehedinți.
21. Vilnic cu „rînduri alese” și „vârguțe pe cîmp” din zona de sud a județului Mehedinți.
22. Vilnice „oprege crețe mărunte cu strază” din zona de nord a județului Mehedinți.
23. Vilnice „oprege cu rînd la poală, sau cu împrejuroi” din zona de sud a județului Mehedinți.
24. Vilnic „opreg în ochiuri” din zona de sud a județului Mehedinți.
25. „Fistic cu rînduri în picioare” și „opreg îngust cu rînduri culcate”.
26. „Fistic” și „opreg îngust” cu „rînduri în codrici”.
27. „Fistic” și „opreg îngust” cu „rînduri cu suveici”.
28. „Fistic” și „opreg îngust” cu „tăngi” și „zimțșoica”.
29. „Fistic” și „opreg îngust” cu „rînduri cu pui schimbați”.
30. „Fistic” și „opreg îngust” cu „tăngi și frunze înzelate”.
31. „Fistic” și „opreg îngust” de tip nou cu rîndurile orizontale, „rînduri culcate” uniforme.
32. Fuste „sumne” din zona de sud a județului Mehedinți.
33. Bete „brăciri” femeiești.
34. Briu și brăciri bărbătești.
35. La festival folcloric.

36. Costum bărbătesc din zona de sud a județului Mehedinți.
37. Costum femeesc din zona centrală a județului Mehedinți.
38. „Cîrpe de cap” din bumbac ornamentate cu „vârgi bătute în plinză”.
39. Femeie legată cu cîrpă din bumbac.
40. Maramă din diverse zone ale județului Mehedinți.
41. Cămașa încrețită în jurul gîtului, purtată de femeile dacilor (imagine de pe monumentul Tropheum Traiani de la Adamclisi — Dobrogea).
42. Cămașă femeiască tradițională „creată după git”, ornamentată cu un singur rînd, pe umăr, ce sugerează „altița”. Purtată de bătrîne.
43. Cămăși femeiești, care prezintă forma inițială a altiței, avînd un singur chenar „mărginar de altiță”, care o încadrează pînă la guler. Zona de sud a județului Mehedinți.
44. Cheiță „puricelu” cu care se încheie foile cămășii.
45. Cusătură peste crețurile de sub guler ale cămășii femeiești, denumită „brațarie”, „pomezar” sau „curpenea”.
46. Cusătura specifică de „încreț” sub altiță, executată cu fir de cînepă.
47. Cămăși femeiești cu ornamentația specifică de Mehedinți, cu „blană nisipită” și a doua, cu „rînduri înzelate”.
48. Cămăși femeiești cu ornamentația specifică de Mehedinți, cu „blană nisipită”, și a doua cu „blană sabiată”.
49. Cămăși femeiești cu ornamentația specifică de Mehedinți, cu „blană nisipită” cusută în punct bătrînesc cu lină.
50. Cămașă femeiască cu „blană nisipită” pe mîneacă.
51. Cămașă femeiască cu „blană nisipită” pe piept.
52. Cămăși femeiești de tip recent cu ornamentația aleasă în război „în cocleți”.
53. Poalele cămășii de Mehedinți.
54. Poalele cămășii de Mehedinți.
55. Vilnice „oprege crețe” specifice județului Mehedinți.
56. Detaliu de țesătură a vilnicului în tehnica „vilnic”, sau „bătută” cu urzeala complet acoperită de beteală.
57. Detaliu de țesătură a vilnicului în tehnica „pînziului” sau „pînzește” cu aspect de pînză.
58. Detaliu de țesătură a vilnicului în 4 ițe „în ochiuri”.
59. Detaliu de țesătură a vilnicului „în ițe”.
60. „Vârguțe pe cîmpul” vilnicului, printre „rînduri alese”.
61. Vilnic „încutat pe degete pe blană” și „vilnic încutat culcat”.
62. Vilnice ornamentate din neveditură.
63. Vilnic „zăvelcă cu betea” (detaliu).
64. Bete „brăciri” nevedite în diverse modele.
65. Cămașă bărbătească „dreapta”.
66. Cămașă bărbătească „cu platcă”.
67. Cioareci cu ornament de „bîrnaș” din zona de nord a județului Mehedinți.
68. Croiala cioarecilor din zona de sud a județului Mehedinți.
69. Cioareci din zona de sud a județului Mehedinți.
70. Haină albă din zona de nord a județului Mehedinți.
71. Haină în clini din zona de sud a județului Mehedinți.
72. „Ipingea oarbă”, în formă de pelerină.
73. Aspecte de port popular din Mehedinți din secolul al XIX-lea. (1869 și 1898)